

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

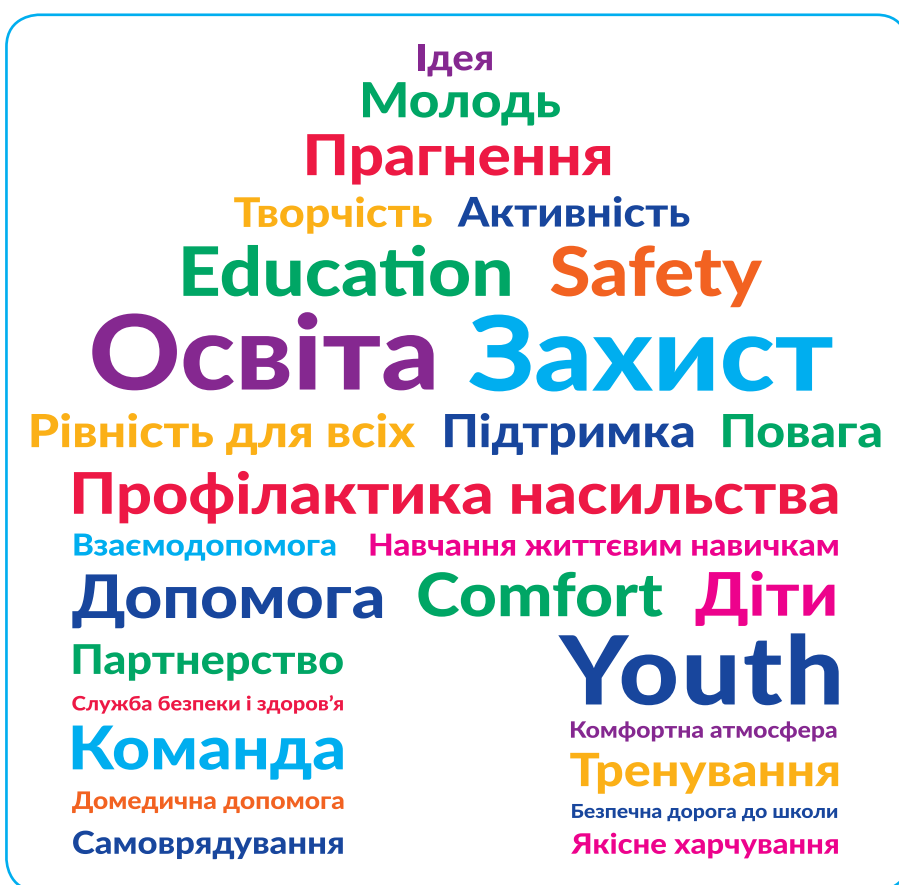
unicef

БЕЗПЕЧНА І ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ШКОЛА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ «НУШ»

Ідея
Молодь
Прагнення
Творчість Активність
Education Safety
Освіта Захист
Рівність для всіх Підтримка Повага
Профілактика насильства
Взаємодопомога Навчання життєвим навичкам
Допомога Comfort Діти
Партнерство
Служба безпеки і здоров'я
Команда
Домедична допомога
Самоврядування
Youth
Комфортна атмосфера
Тренування
Безпечна дорога до школи
Якісне харчування

БЕЗПЕЧНА І ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ШКОЛА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ «НУШ»

УДК 51.204я721

Б-88

Володимир Пономаренко, Тетяна Воронцова, Олена Сакович,
Ольга Долініна, Наталія Датченко, Світлана Стукало, Олена Хомич,
Ірина Лаврентьєва, Наталія Андрук, Ольга Березюк, Наталія Топчій

Б-88 Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ» / В. Пономаренко, Т. Воронцова, О. Сакович та ін. — К. : Алатон, 2020. — 64 с.

ISBN 978-966-2663-87-7

Видання містить опис ключових ідей, інструментів і ресурсів концепції «Безпечна і дружня до дитини школа» (БДДШ), а також висновки зовнішньої оцінки результатів її пілотування у 14 навчальних закладах Донецької і Луганської областей.

Модель БДДШ базується на системі показників, за якими здійснюється оцінювання рівня безпеки і комфорту закладу освіти, визначення його сильних і слабких сторін, комплексне планування заходів з удосконалення.

Масове впровадження концепції БДДШ сприятиме розбудові безпечного, дружнього до дитини та інклюзивного середовища, реалізації реформи «Нова українська школа» та програми діяльності Кабінету Міністрів України на 2020 — 2025 роки.

Для керівників закладів освіти, вчителів, батьків, методистів.

Цю публікацію було створено за фінансової підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ). Зміст матеріалу є виключно відповідальністю ГО «Дитячий фонд «Здоров'я через освіту» та не обов'язково відображає точку зору ЮНІСЕФ.

ISBN 978-966-2663-87-7

© Представництво Дитячого фонду ООН
(ЮНІСЕФ) в Україні, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
КЛЮЧОВІ ІДЕЇ ТА ЗАСАДНИЧІ ПРИНЦИПИ	5
Що таке безпечна і дружня до дитини школа?	6
Конвенція про права дитини — фундамент БДДШ	8
Як поєднуються концепції НУШ і БДДШ	10
Чому концепція БДДШ стосується всіх.	12
Світовий досвід, на якому базується модель БДДШ	14
Система показників БДДШ.	16
Цикл самовдосконалення закладу освіти	18
Приклади результатів самооцінювання закладу освіти	20
Висновки за результатами зовнішнього оцінювання	22
Рекомендації Всеукраїнської конференції БДДШ	24
Як долучитися до руху БДДШ	26
ІНСТРУМЕНТИ І РЕСУРСИ БДДШ	28
Стандарти і критерії БДДШ	29
Онлайн-система «Експрес-оцінювання»	32
Онлайн-система комплексного планування «Індекс безпеки і здоров'я школи»	39
Ресурси для компетентнісного навчання учнів	44
Ресурси для підготовки вчителів.	46
МОДЕЛЮВАННЯ: ОПИС, ВИСНОВКИ, РЕКОМЕНДАЦІЇ	48
Територія та учасники моделювання	49
Стратегія моделювання	50
Процес і результати моделювання	52
Здобуті уроки	57
Рекомендації за результатами зовнішнього оцінювання	58
ДОДАТОК	60
Резолюція та практичні рекомендації Всеукраїнської конференції «Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи "НУШ"»	60

ПЕРЕДМОВА

Педагоги, діти і батьки однакові щодо важливості безпечного, здорового і комфортного шкільного освітнього середовища, яке сприяє якості навчання.

Програма дій Кабінету Міністрів України передбачає створення у кожній школі до 2025 року сприятливого освітнього середовища, забезпечення компетентнісного навчання учнів і постійного підвищення кваліфікації педагогів.

Безпечна і дружня до дитини школа (БДДШ) — це місце, у якому діти і дорослі почуваються безпечно і комфортно, яке дарує дітям особливе відчуття єдності, дає точку опори і можливість проявити себе, вселяє надію і породжує впевненість у майбутньому.

Створена в Україні концептуальна рамка БДДШ — це система ідей, інструментів і ресурсів, яка враховує важливі чинники організації шкільного життя, містить індикатори і зручні інструменти для системного планування, моніторингу та оцінки заходів, спрямованих на підвищення рівня безпеки, комфорту, якості навчання і самоврядування закладу освіти.

Концептуальна рамка БДДШ була створена за запитом Міністерства освіти і науки України до Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, а процес пілотування здійснювала міжсекторальна робоча група.

Модель БДДШ увібрала елементи найвідоміших у світі концепцій і моделей шкіл: «Безпечна школа», «FRESH — універсальна рамка для ефективного забезпечення здоров'я у школах», «Школа сприяння здоров'ю», «Школа, дружня до дітей», «Індекс здоров'я» тощо.

На рівні закладу освіти модель БДДШ забезпечує інтеграцію ключових компонент НУШ, а саме: компетентнісного навчання учнів, підготовки вчителів, сприятливого освітнього середовища, ефективного самоврядування.

Розроблені навчально-методичні матеріали з важливих питань впровадження моделі БДДШ надають закладу освіти можливість наповнити рамку БДДШ ресурсами з доведеною ефективністю.

«Школа має стати протигагою суспільству, яке молиться на технології і проповідує суцільне споживання. Її завдання — допомогти дітям усвідомити сенс і цінності життя. Школа має стати адвокатом дітей за всього розмаїття і складності їхніх характерів. Педагогіка покликана вказувати дітям шляхи, ставши на які, вони навчаться бути відповідальними, розвинути в собі самостійність і незалежність. Ми всі хочемо, щоб наші діти уміли любити, творити, були добрими. Ми хочемо, щоб у них вистачило мужності розв'язувати проблеми, які стоять перед нашою планетою, і щоб вони відчували свою належність не лише до власного народу, а й до багатомільярдного населення усієї нашої Землі».

Клаус В. ФОПЕЛЬ

КЛЮЧОВІ ІДЕЇ ТА ЗАСАДНИЧІ ПРИНЦИПИ

- Що таке безпечна і дружня до дитини школа
- Конвенція про права дитини — фундамент БДДШ
- Як поєднуються концепції НУШ і БДДШ
- Чому концепція БДДШ стосується всіх
- Світовий досвід, на якому базується модель БДДШ
- Система показників БДДШ
- Цикл самовдосконалення закладу освіти
- Приклади результатів самооцінювання закладу освіти
- Висновки за результатами зовнішнього оцінювання
- Рекомендації Всеукраїнської конференції БДДШ
- Як долучитися до руху БДДШ

ЩО ТАКЕ БЕЗПЕЧНА І ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ШКОЛА

Безпечна і дружня до дитини школа (БДДШ) — це місце, у якому діти і дорослі почуваються безпечно і комфортно, яке дарує дітям особливе відчуття єдності, дає точку опори і можливість проявити себе, вселяє надію і породжує впевненість у майбутньому.

Безпечні і дружні до дитини школи покликані допомогти учням у набутті навичок, необхідних у сучасному мінливому світі, щоб поліпшити їхнє здоров'я і благополуччя, створити безпечне середовище, підвищити мотивацію вчителів і суспільства до підтримки освіти.

Безпечна і дружня до дитини школа

- *Забезпечена хорошими санітарними умовами:* свіжою питною водою, чистими і теплими туалетами, доступним і корисним харчуванням тощо.
- *Надає рівні можливості для всіх* — сприймає всіх дітей однаково, незалежно від їхньої статі, соціального статусу, культурного походження, віросповідання або стану здоров'я.
- *Забезпечує якісну освіту* — розширює горизонти навчання дитини, розвиває навички та вміння в усіх сферах навчання, забезпечує навчальним планом і програмами відповідно до віку, враховує індивідуальні особливості учнів, різні стилі навчання, підтримує активне навчання і критичне мислення, знайомить дітей з інформаційними технологіями, розвиває навчання життєвих навичок із професійними, компетентними і вмотивованими вчителями.
- *Захищає і піклується* — враховує інтереси учнів, оберігає їх від ризикованої поведінки, захищає від надзвичайних ситуацій природного, техногенного або соціального походження.
- *Залучає учнів, сім'ї та місцеві громади* — цінує і стимулює участь батьківських комітетів та шкільного самоврядування в плануванні шкільних заходів; надає освітні послуги дорослому населенню, є освітнім центром громади.

Цілі безпечної і дружньої до дитини школи

1. *Подарувати учням особливий час і місце в школі.* Запрошуючи дітей сісти в коло й обмінятися думками, ми наслідуємо давні традиції, що існують у багатьох культурах світу — організувати своєрідне коло, де кожен має змогу висловитися з приводу будь-якої події чи проблеми і вислухати думки інших.
2. *Допомогти дітям відчувати єднання з групою.* Багатьом підліткам важко зосередитися на навчанні, якщо вони почуваються самотніми. Це відчуття може підштовхнути їх до компаній, нормою в яких є вживання алкоголю, наркотиків, насилля, інші протиправні дії.
3. *Дати дітям точку опори.* Допомагаючи усвідомити цінності й пріоритети, ми наставляємо їх на правильний шлях, вчимо уникати невиправданих ризиків і створених ними самими проблем.
4. *Навчити дітей приймати рішення і діяти з позицій здорового глузду.* Розвиваючи в учнів навички критичного мислення, ми вчимо їх усебічно аналізувати ситуації, зважувати альтернативи, робити вибір і брати на себе відповідальність за його наслідки.
5. *Навчити дітей протистояти соціальному тиску.* Тренуючи навички відмови, ми вчимо їх протидіяти маніпуляціям, підвищуємо їхню стійкість до пропозицій, які можуть спричинити проблеми.
6. *Навчити дітей долати стреси.* В умовах інтенсивного навчального процесу важливо уміти розподіляти час, відпочивати і розслаблятися душею і тілом.
7. *Показати дітям, як можна жити у світі без насилля.* Навчаючи учнів спілкуватися і розуміти одне одного, ми допомагаємо їм набути досвіду мирного розв'язання конфліктів і пошуку компромісів. Ми здатні пробудити в дітей інтерес до того, що відчувають і як думають інші люди, розвинути у них толерантність і співчуття.
8. *Вселити у дітей надію.* Розвиваючи у них навички самооцінки, ми найбільше допомагаємо дітям, які змушені дорослішати у складних життєвих обставинах. Переконаючи, що їхня доля у їхніх руках, ми захищаємо дітей від негативного впливу оточення, яке, можливо, щодня нагадує про відсутність життєвих перспектив.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВА ДИТИНИ — ФУНДАМЕНТ БДДШ

Підґрунтям концепції «Безпечна і дружня до дитини школа» є Конвенція про права дитини, яка чітко визначає обов'язки держав щодо реалізації права дитини на навчання в безпечних і надійних умовах.

Конвенція про права дитини містить заклик до всіх держав уживати рішучих заходів щодо захисту дітей від усіх форм насильства, образи, зловживання, відсутності піклування, гарантувати людську гідність, забезпечувати право на максимально можливу турботу про здоров'я.

Конвенція про права дитини: право на сприятливе для здоров'я, безпечне і захисне середовище

Стаття 2	Освіта має надаватися без будь-якої дискримінації.
Стаття 19	Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного або психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поведіння та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання. Заходи захисту включають запобігання і виявлення, повідомлення, передачу на розгляд, розслідування, лікування та інші заходи у зв'язку з випадками жорстокого поведіння з дитиною.
Стаття 24	Держави-учасниці визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та вживають необхідних заходів для забезпечення надання необхідної медичної допомоги та охорони здоров'я всіх дітей; боротьби з хворобами і недоїданням, надання достатньої кількості поживного продовольства та чистої питної води, беручи до уваги небезпеку і ризик забруднення навколишнього середовища; забезпечення обізнаності батьків і дітей щодо здоров'я і харчування дітей, гігієни, санітарії середовища перебування дитини і запобігання нещасним випадкам, а також доступу до освіти та підтримки у використанні цих знань.

Стаття 28	Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів, щоб шкільна дисципліна була забезпечена методами, що ґрунтуються на повазі до людської гідності дитини.
Стаття 29	Держави-учасниці погоджуються щодо того, що освіта дитини має бути спрямована на: • розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі; • виховання поваги до прав людини та основних свобод, а також принципів, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй; • підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок та дружби між усіма народами, етнічними, національними і релігійними групами, а також особами з корінного населення; • виховання поваги до навколишньої природи.
Стаття 37	Держави-учасниці забезпечують, щоб жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність, видам поведіння чи покарання.

ЯК ПОЄДНУЮТЬСЯ КОНЦЕПЦІЇ НУШ І БДДШ

Концепція «Безпечна і дружня до дитини школа» забезпечує на рівні закладу освіти інтеграцію ключових компонент НУШ: компетентнісного навчання учнів, підготовки вчителів, сприятливого освітнього середовища, ефективного самоврядування.

Концепція Нової української школи (НУШ) ґрунтується на шести принципах:

1. Презумпція талановитості дитини

Забезпечення рівного доступу до освіти, заборона будь-яких форм дискримінації. Не допускати- меться відокремлення дітей на підставі попереднього відбору на індивідуальному, груповому та інституційному рівнях.

2. Цінність дитинства

Відповідність освітніх вимог віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру.

3. Радість пізнання

Організація пізнавального процесу, який приносить радість дитині, обмеження обсягу домаш- ніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини. Широке використання в освітньому процесі дослідницької та проєктної діяльності.

4. Розвиток особистості

Замість навченої безпорадності — плекання самостійності та незалежного мислення. Підтримка з боку вчителя/вчительки сприятиме розвитку у дітей самоповаги та впевненості у собі.

5. Здоров'я

Формування здорового способу життя і створення умов для фізичного й психоемоційного розви- ту, що надзвичайно важливо для дітей молодшого шкільного віку.

6. Безпека

Створення атмосфери довіри і взаємоповаги. Перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства і цькування.

Концепція «Безпечна і дружня до дитини школа» реалізує всі принципи НУШ з наголосом на таких питаннях:

1. Навчання учнів на засадах розвитку життєвих навичок (компетентнісного підходу).
2. Підготовка педагогічних працівників з важливих питань БДДШ.
3. Створення безпечного і дружнього до дитини навчального середовища.
4. Ефективне самоврядування: планування, управління, участь і партнерство.

1

Навчання учнів
на засадах
компетентнісного
підходу

2

Підготовка
педагогічних
працівників
з важливих
питань БДДШ

4

Ефективне
самоврядування
закладу освіти

3

Створення
середовища,
сприятливого для
безпеки, здоров'я,
соціалізації
і самореалізації
дітей та підлітків

ЧОМУ КОНЦЕПЦІЯ БДДШ СТОСУЄТЬСЯ ВСІХ

Педагоги, діти і батьки однакові щодо важливості безпечного, здорового і комфортного освітнього шкільного середовища, яке сприяє підвищенню якості навчання.

В Україні створено та успішно апробовано унікальну концептуальну рамку «Безпечна і дружня до дитини школа», що вбирає елементи найвідоміших у світі моделей шкіл, як-от: «Безпечна школа», «FRESH — універсальна рамка для ефективного забезпечення здоров'я у школах», «Школа сприяння здоров'ю», «Школа, дружня до дітей», «Індекс здоров'я» тощо.

Концептуальна рамка БДДШ

1

Спрямована на реалізацію права дітей навчатися у безпечній і дружній школі — місці, у якому діти і дорослі почуваються безпечно і комфортно, яке дарує дітям відчуття єдності, дає можливість проявити себе, вселяє надію і породжує впевненість у майбутньому.

2

Забезпечує на рівні закладу освіти інтеграцію ключових компонент НУШ: компетентнісного навчання учнів, підвищення кваліфікації вчителів, сприятливого освітнього середовища, ефективного самоврядування.

3

Враховує важливі чинники організації шкільного життя, містить систему показників і зручні інструменти для планування, моніторингу та оцінки заходів, спрямованих на підвищення рівня безпеки, комфорту, якості навчання і самоврядування закладу освіти.

4

Надає можливість усім зацікавленим сторонам визначити рівень безпеки, психосоціального комфорту, ефективності навчання і самоврядування закладу за сукупністю релевантних показників.

5

Забезпечує формування комплексного плану вдосконалення закладу освіти на основі системного аналізу його сильних і слабких сторін.

6

Пропонує просту схему, інструменти і ресурси для організації процесу вдосконалення закладу освіти.

7

Розроблені матеріали щодо компетентнісного навчання учнів, їхньої участі у житті школи, а також підготовки вчителів надають закладу освіти можливість наповнити рамку БДДШ ресурсами з доведеною ефективністю.

8

Спрямована на реалізацію програми Кабінету Міністрів України, що передбачає створення у кожній школі до 2025 року сприятливого освітнього середовища, компетентне навчання учнів, постійне підвищення кваліфікації педагогів.

СВІТОВИЙ ДОСВІД, НА ЯКОМУ БАЗУЄТЬСЯ МОДЕЛЬ БДДШ

Концептуальна рамка БДДШ містить елементи найвідоміших у світі моделей шкіл, як-от: «Безпечна школа», «FRESH», «Школа сприяння здоров'ю», «Школа, дружня до дітей», «Індекс здоров'я».

Система показників БДДШ створена на основі критичного аналізу найбільш відомих у світі моделей, що інтегрують питання безпеки, здоров'я, психосоціального комфорту, компетентнісного навчання та ефективного самоврядування закладів освіти.

Модель «Безпечна школа»

«Безпечна школа» — це навчальний заклад, який забезпечує захист від насильства, образ, зловживань та експлуатації учнів, персоналу школи, зокрема вчителів.

Під безпекою розуміють захист від багатьох конкретних загроз, як-от: дитячої праці, торгівлі людьми, тортур, тілесних покарань, знущань, сексуальних домагань, зловживань та експлуатації, вербування до збройних сил, збройного нападу та стихійних лих.

Модель «FRESH — універсальна рамка для ефективного забезпечення здоров'я у школах»

Базується на чотирьох програмних принципах:

- політика рівного доступу до охорони здоров'я в школах;
- безпечне освітнє середовище;
- освіта у сфері здоров'я на засадах розвитку навичок;
- послуги в галузі охорони здоров'я та харчування в школах.

Модель «Школа сприяння здоров'ю»

- Забезпечує у навчальних закладах умови для роботи і навчання шляхом благоустрою шкільних приміщень, ігрових майданчиків та їдалень, вжиття належних заходів безпеки тощо.
- Заохочує до формування здорового способу життя та пропонує учням і шкільному персоналу можливості для оздоровлення.
- Надає можливості всім учням якнайповніше розкрити свій фізичний, психологічний і соціальний потенціал, а також сприяє формуванню у них почуття впевненості в собі.
- Сприяє формуванню здорових стосунків між вчителями і учнями, між самими учнями, а також між школою, сім'єю та місцевою громадою.
- Забезпечує профілактичну освіту, що передбачає використання педагогічних методів, які сприяють активній участі учнів.
- Надає учням можливість здобути теоретичні знання і практичні навички, необхідні для прийняття раціональних рішень стосовно їхнього здоров'я, а також для охорони й оздоровлення навколишнього середовища.

Модель «Школа, дружня до дітей»

Ця модель покликана допомогти дітям у набутті навичок, необхідних у сучасному мінливому світі, щоб поліпшити їхнє здоров'я і благополуччя, створити безпечне середовище, підвищити мотивацію вчителів і суспільства до підтримки освіти. Метою школи, дружньої до дитини, є всебічний розвиток усіх дітей і повна реалізація творчого потенціалу учнів.

Модель «Індекс здоров'я школи»

Індекс здоров'я школи — це інструмент оцінки і планування з питань безпеки і здоров'я, розроблений Центром профілактики і контролю захворювань (США) для закладів освіти. Ця модель надає можливість персоналу загальноосвітніх закладів:

- визначити сильні і слабкі сторони з питань здоров'я і безпеки;
- розробити план дій для покращення здоров'я і безпеки учня;
- залучати вчителів, батьків, учнів та громаду до процесу вдосконалення навчальних програм та послуг.

Модель складається з восьми різних модулів, які відповідають вісьмом компонентам скоординованого процесу для збереження здоров'я у школі.

1. Середовище та політика у сфері здоров'я.
2. Навчання здорового способу життя та зміцнення здоров'я.
3. Фізичне виховання та інші програми фізичної активності.
4. Послуги з харчування.
5. Послуги з охорони здоров'я.
6. Консультування та надання психологічної і соціальної допомоги.
7. Підготовка персоналу та популяризація здорового способу життя серед працівників школи.
8. Залучення сім'ї та громади.

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ БДДШ

Головна ідея моделі БДДШ полягає в тому, щоб визначити систему показників, за якими можна виміряти рівень безпеки і комфорту закладу освіти. Це відбувається шляхом оцінювання рівня наближеності конкретного закладу до «еталонної школи» за визначеною системою показників.

Система показників БДДШ складається з ієрархічно упорядкованих чинників шкільного життя, які визначають безпеку, здоров'я, психосоціальний комфорт, ефективність навчання і самоврядування закладу освіти.

У моделі БДДШ ці показники представлені на трьох рівнях: стандарти, критерії, індикатори.

Стандарти:

- Захисне та сприятливе для здоров'я і навчання фізичне середовище.
- Комфортне психосоціальне середовище.
- Навчання дітей і дорослих на засадах компетентнісного підходу.
- Ефективне самоврядування: управління, партнерство та участь.

Критерії: 28 показників, які дають змогу встановити відповідність закладу освіти стандартам.

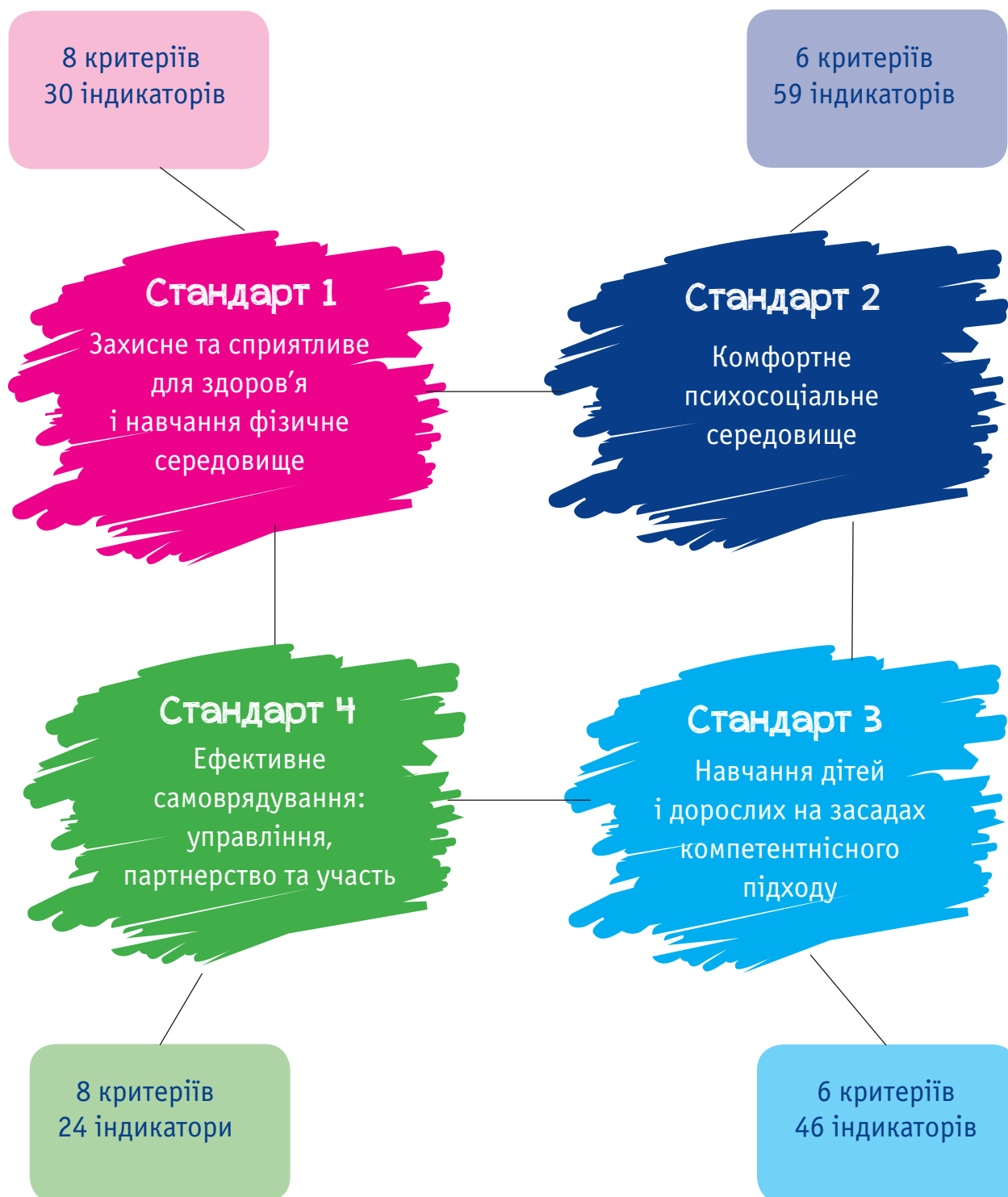
Індикатори: 159 показників, які визначають умовну «еталонну школу».

Оцінювання рівня відповідності закладу освіти умовній «еталонній школі» здійснюється шляхом онлайн-анкетування. Для цього респондентам пропонують ознайомитися з анкетною, яка містить структурований опис «еталонної школи», і відповісти на запитання «Це схоже на ваш заклад освіти?», обравши один із варіантів відповіді:

Зовсім ні Певною мірою Здебільшого Дуже

Кожне запитання анкети складається з опису критерію та уточнювальних індикаторів. Такий формат відповідей дає можливість вимірювати рівень безпеки і комфорту закладу освіти на шкалі від 0 до 100 балів за результатами онлайн-опитування всіх зацікавлених сторін.

Структура системи показників БДДШ

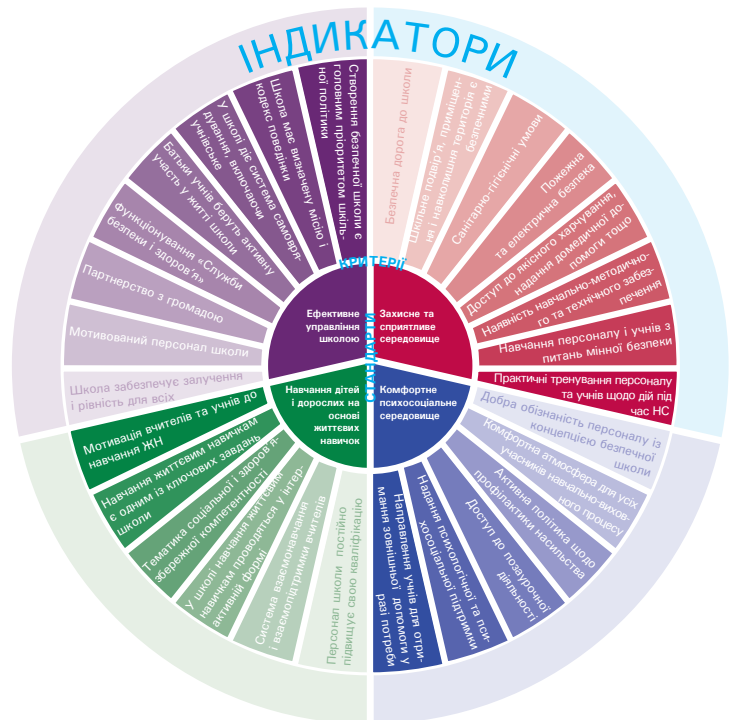
ЦИКЛ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Концептуальна рамка БДДШ — це система ідей, інструментів і ресурсів, яка надає можливість отримати вимірювану інформацію про рівень безпеки і комфорту закладу освіти, а також забезпечує формування плану його вдосконалення.

Створення безпечної і дружньої до дитини школи є безперервним процесом удосконалення навчального закладу, який базується на трирівневій системі показників БДДШ.

Система показників БДДШ — це 4 стандарти, 28 критеріїв і 159 індикаторів, за якими вимірюється рівень безпеки і комфорту закладу освіти.

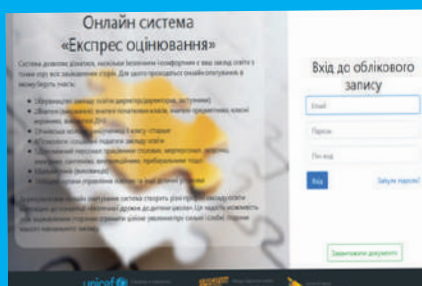

Процес самовдосконалення закладу освіти відбувається у чотири циклічні етапи.

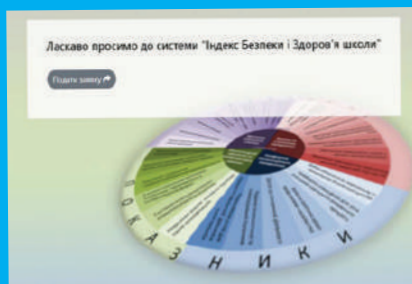
Онлайн-система «Експрес-оцінювання»

За результатами онлайн-опитування надає структуровану, вимірювану інформацію про те, як виглядає школа в очах усіх зацікавлених сторін. Це інформація для роздумів і спілкування.

Онлайн-система планування змін «Індекс безпеки і здоров'я школи»

Забезпечує формування плану вдосконалення закладу освіти шкільною командою на основі добре структурованого аналізу сильних і слабких сторін і оцінки всіх складових цього плану.

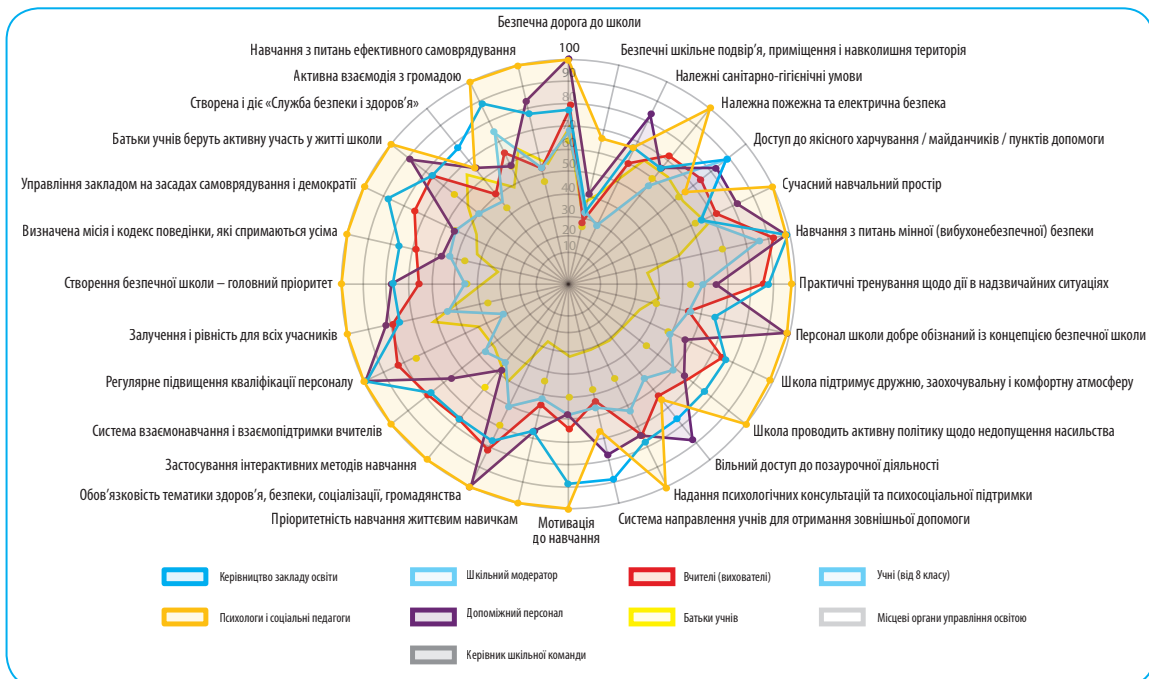

ПРИКЛАДИ РЕЗУЛЬТАТІВ САМООЦІНЮВАННЯ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Результати самооцінювання подаються у вигляді пелюсткових діаграм і таблиць, що дають цілісне уявлення про рівні безпеки і комфорту, а також сильні і слабкі сторони закладу освіти.

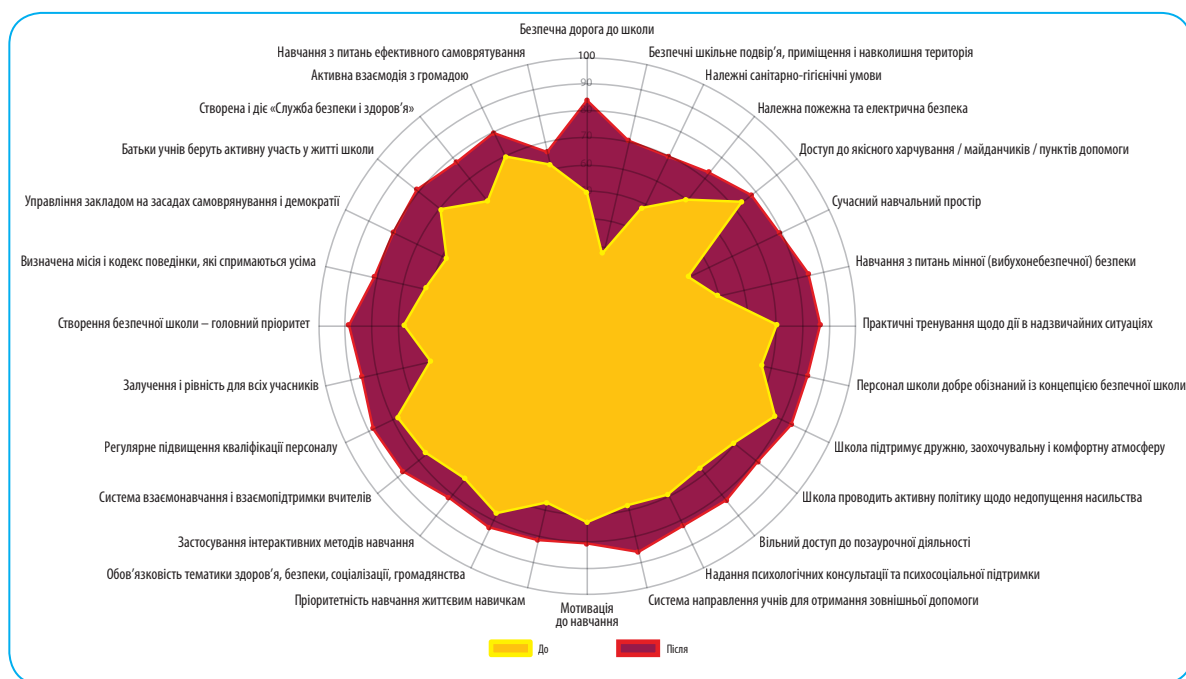
Приклад візуалізації результатів експрес-оцінювання усіма зацікавленими сторонами у вигляді пелюсткової діаграми

Приклад табличної візуалізації результатів експрес-оцінювання на рівні критеріїв. Рівень безпеки і благополуччя закладу освіти вимірюється у балах від 0 до 100. Що вище бал, то ближче відповідний показник до еталонного.

Стандарти	Керівництво закладу освіти	Шкільний модератор	Вчителі (вихователі)	Учні (від 8-го класу)	Психологи і соціальні педагоги	Допоміжний персонал	Батьки учнів	Місцеві органи управління освітою	Керівник шкільної команди	Зовнішні експерти
Захисне та сприятливе середовище	91,67	0,00	82,64	80,31	79,17	87,50	92,01	95,83	0,00	0,00
Комфортне психосоціальне середовище	87,04	0,00	83,80	75,81	66,67	83,08	95,17	94,44	0,00	0,00
Інклюзивне навчання дітей і дорослих на засадах життєвих навичок	95,24	0,00	83,73	79,31	71,43	84,21	93,50	100,00	0,00	0,00
Ефективне управління, партнерство, участь	82,54	0,00	78,97	76,88	90,48	85,53	92,77	85,71	0,00	0,00
Загальний показник безпеки і благополуччя вашого закладу	89,29	0,00	82,24	78,25	77,38	85,25	93,23	94,05	0,00	0,00

Приклад візуалізації результатів оцінювання до початку і після завершення циклу заходів щодо удосконалення закладу освіти

ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЗОВНІШНЬОГО ОЦІНЮВАННЯ

«БДДШ — цінний, системний та доступний інструмент для покращення освітнього середовища закладів середньої та дошкільної освіти, який відповідає духу реформи «Нова українська школа», найкращим світовим практикам та рекомендаціям ЮНІСЕФ».

*Головний висновок
зовнішнього оцінювання*

На замовлення ЮНІСЕФ у 2019 році здійснювалося зовнішнє оцінювання процесу і результатів пілотування концепції БДДШ у 14 закладах Донецької та Луганської областей.

Основні результати пілотування моделі БДДШ

На національному рівні

- З урахуванням найкращого світового досвіду розроблено модель трансформації освітніх середовищ «Безпечна і дружня до дитини школа» із можливістю подальшої адаптації для інших національних контекстів.

На рівні громади

- Збільшилась довіра до навчальних закладів.
- Посилилися партнерські відносини між владою, батьками, освітянськими колективами.
- Громади-учасниці проєкту впізнавані на національному рівні як прогресивні.

На рівні закладу освіти

- Стандарти БДДШ стали основою та пріоритетом для оцінювання і планування розвитку закладу.
- Впровадження нових технологій сприяє створенню та підтримці безпечних умов дружнього простору, який відчувають усі учасники освітнього процесу.

На рівні дітей

- Діти відчували, що їхня думка важлива для дорослих і що їхні пропозиції не лишаються на папері, а втілюються в життя.
- Збільшилася громадська активність дітей, їхня зацікавленість у житті школи, діти беруть участь в онлайн-опитуваннях щодо безпеки і дружності школи.
- Посилено практику ненасильницької комунікації серед учнів.
- Покращились відносини між вчителями, учнями та їхніми батьками.

На рівні педагогів

- Посилено виховну роботу з питань інклюзії, протидії булінгу, освіти на основі розвитку життєвих навичок.
- Педагоги беруть активну участь у плануванні розвитку навчального закладу через експрес-опитування і комплексне планування.
- Педагогічні працівники набули навичок проєктної діяльності.
- Збільшилось використання інтерактивних технологій, поживавився обмін професійним досвідом.
- Сформувались довірливі відносини у колективі, з учнями, батьками.

На рівні батьків

- Батьки стали більш зацікавленими у створенні комфортних умов для навчання дітей. Вони намагаються використовувати прийоми ефективного спілкування з власною дитиною, позитивні методи виховання без фізичних покарань та психологічного тиску на дитину.
- Сформовано партнерські стосунки на рівні «батьки-учень», «батьки-вчитель».

Чинники, які сприяли успіху пілотування моделі БДДШ

Наявність системної концептуальної рамки

- Добре структурована та візуально представлена модель БДДШ, яка базується на чотирьох стандартах з детально розробленими критеріями та індикаторами (еталонними показниками).

Зв'язок школи і громади

- Сформовано візію закладу як освітньої громади, інтегрованої у місцеве середовище через систему взаємозв'язків з місцевою владою, іншими інституціями.

Онлайн-механізм оцінювання

- Дає змогу оперативно оцінити сильні та слабкі сторони освітньої громади відповідно до стандартів із максимальним залученням усіх зацікавлених сторін.

Комплексне планування

- Вдало застосовано принципи системного планування: експрес-оцінювання, аналіз та планування, моніторинг та адаптацію планів, фінальне оцінювання.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ БДДШ

«БДДШ сприяє розбудові безпечного, дружнього до дитини та інклюзивного середовища у навчальних закладах і підтримує реалізацію НУШ та програми діяльності Кабінету Міністрів України на 2020 — 2025 роки».

Резолюція Всеукраїнської конференції

Всеукраїнська конференція «Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи "НУШ"» відбулася 8 — 10 жовтня 2019 року у м. Києві за участі представників ЮНІСЕФ, Міністерства освіти і науки України, відповідних міністерств та відомств, департаментів освіти та науки обласних та Київської міської держадміністрацій, керівників пілотних закладів освіти та відповідних територіальних громад Донецької та Луганської областей, учнівської та студентської молоді, вітчизняних та міжнародних організацій.

Враховуючи значний прогрес у створенні безпечного, дружнього та інклюзивного освітнього середовища у пілотних навчальних закладах Донецької і Луганської областей, учасники конференції одноставно рекомендували поширити підходи, інструменти і ресурси концепції БДДШ на інші освітні заклади України. Повний текст резолюції наведено у Додатку.

 МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

 unicef

 Strada

 МОН
УКРАЇНИ

 МОН
УКРАЇНИ

ВСЕУКРАЇНЬСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ
БЕЗПЕЧНА І ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ
ШКОЛА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ «НУШ»

Ідея
 Молодь
 Прагнення
 Творчість Активність
 Education Safety
Освіта Захист
 Рівність для всіх Підтримка Повага
 Профілактика насильства
 Взаємодопомога Навчання життєвим навичкам
 Допомога Comfort Діти
 Partnership Команда Youth
 Служба безпеки і здоров'я
 Домедична допомога
 Самоврядування
 Конфортна атмосфера
 Тренування
 Безпечна дорога до школи
 Якісне харчування

ЯК ДОЛУЧИТИСЯ ДО РУХУ БДДШ

«Підхід щодо покращення освітніх середовищ згідно з моделлю "Безпечна і дружня до дитини школа" базується на найкращих світових практиках і є дієвим інструментом для дотримання прав дітей на доступ до освіти задля повної реалізації їхнього потенціалу».

Зовнішнє оцінювання моделі БДДШ

Алгоритм долучення до руху БДДШ складається з таких кроків:

1

Ознайомитися із концепцією «Безпечної і дружньої до дитини школи» за посиланням <http://scfs.multycourse.com.ua/ua/>

2

Створити у закладі освіти групу з однодумців (із залученням дітей, батьків, представників громади) з питань упровадження стандартів БДДШ.

3

Зареєструвати свій навчальний заклад в онлайн-системі «Експрес-оцінювання» за посиланням <http://express.autta.org.ua/>

Завантажити з сайту онлайн-системи посібник для користувача закладу освіти та ознайомитися з відповідними інструкціями.

4

Провести онлайн-опитування у своєму навчальному закладі за участі керівництва закладу освіти, вчителів (вихователів), учнівської молоді, психологів і соціальних педагогів, допоміжного персоналу, батьків учнів (вихованців) та інших зацікавлених сторін.

5

Пройти навчання з методики комплексного планування і відпрацювання технічних навичок користування онлайн-системою «Індекс безпеки і здоров'я школи» (<http://iz.autta.org.ua/login>).

6

За допомогою онлайн-системи <http://iz.autta.org.ua/login> (або вручну за роздрукованими формами) детально проаналізувати сильні і слабкі сторони свого закладу освіти і скласти комплексний план його вдосконалення.

7

Пройти очно-дистанційне навчання з важливих питань впровадження БДДШ, зокрема з методики компетентнісного навчання учнів, стратегії і змісту підготовки вчителів, ефективних практик залучення учнів до життя школи і громади, протидії насиллю і цькуванню (булінгу) тощо.

8

Організувати постійний моніторинг упровадження концептуальної рамки БДДШ відповідно до циклу вдосконалення закладу освіти, використовуючи наявні інструменти і ресурси.

9

Залучати громаду до процесу вдосконалення навчального закладу.

Перелік ресурсів для ефективного впровадження БДДШ наведено у Додатку.

«Унікальність моделі БДДШ — у її універсальності і наявності зручних онлайн-інструментів».

Висновок за результатами зовнішнього оцінювання

ІНСТРУМЕНТИ І РЕСУРСИ БДДШ

- Стандарти і критерії БДДШ
- Онлайн-система «Експрес-оцінювання»
- Онлайн-система комплексного планування «Індекс безпеки і здоров'я школи»
- Ресурси для компетентнісного навчання учнів
- Ресурси для підготовки вчителів

СТАНДАРТИ І КРИТЕРІЇ БДДШ

Концептуальна рамка БДДШ базується на системі показників, за якими оцінюється рівень безпеки і комфорту закладу освіти, а також планування заходів щодо його удосконалення.

Як уже зазначалося, система показників БДДШ складається зі стандартів, критеріїв, індикаторів, еталонної моделі, а також мірила відповідності закладу освіти еталонній моделі.

Стандарти — це узагальнені вимоги, виконання яких є обов'язковим для того, щоб вважати школу безпечною і дружньою до дитини.

Критерії — показники, що конкретизують узагальнені вимоги (стандарти).

Індикатори (або еталонні показники) — твердження, які є зразком для порівняння. Кожному критерію може відповідати один або декілька індикаторів. Наприклад, твердження «У школі є окремі туалетні кімнати для хлопців та дівчат, які облаштовано всім необхідним (відповідна кількість унітазів, рукомийників, є вода, мило, папір, рушники тощо)» є одним з індикаторів для критерію «У школі створено належні санітарно-гігієнічні умови».

Еталонна модель — умовний ідеальний навчальний заклад, усі без винятку показники якого дорівнюють еталонам.

Мірило відповідності — рівень наближення навчального закладу до еталонної моделі. Кожне запитання анкети для оцінювання закладу освіти складається з назви критерію та уточнювальних індикаторів. Рівень наближення за кожним критерієм оцінюється шляхом вибору респондентом одного з варіантів відповіді запитання «Це схоже на вашу школу?».

← Зовсім ні Певною мірою Здебільшого Дуже Складно оцінити →

Такий формат відповідей дає можливість вимірювати рівень безпеки і комфорту закладу освіти на шкалі від 0 до 100 балів.

Зокрема, відповідь «Дуже» на конкретне запитання анкети означає, що заклад освіти має максимальний рівень наближення до «еталонної школи» за відповідним критерієм (100 балів за 100-бальною шкалою).

Відповідь «Зовсім ні» означає, що заклад освіти за цим критерієм повністю не відповідає ознакам «еталонної школи», тобто має нульовий рівень безпеки і комфорту (0 балів за 100-бальною шкалою).

Інші відповіді означають проміжні значення рівня безпеки і комфорту: «Певною мірою» — 33 бали, «Здебільшого» — 66 балів. Відповідь «Складно оцінити» означає, що результат за відповідним критерієм не враховується.

В опитуванні зазвичай беруть участь усі зацікавлені сторони навчального закладу: керівництво, вчителі, учні, батьки, допоміжний персонал тощо. Усереднені результати опитування відображаються у вигляді пелюсткових діаграм і таблиць, що дає змогу отримати цілісне уявлення про рівень безпеки і комфорту закладу освіти, його сильні і слабкі сторони.

Нижче наведено опис стандартів і критеріїв БДДШ. Повна модель, що додатково включає еталонні показники, наведена в онлайн-курсі за посиланням <http://scfs.multycourse.com.ua/ua/>

Стандарти БДДШ

Безпечна і дружня до дитини школа — це навчальний заклад, в якому забезпечується:

1. Захисне та сприятливе для здоров'я і навчання фізичне середовище.
2. Комфортне психосоціальне середовище.
3. Навчання дітей і дорослих на засадах компетентнісного підходу.
4. Ефективне самоврядування: управління, партнерство та участь.

Критерії БДДШ

Стандарт 1. «Захисне та сприятливе для здоров'я і навчання фізичне середовище»

- Школа* має чіткі рекомендації щодо безпечного маршруту до школи.
- Шкільне подвір'я, приміщення і навколишня територія є безпечними для життя і здоров'я учнів.
- У школі створено належні санітарно-гігієнічні умови.
- У школі належний рівень пожежної та електричної безпеки.
- У школі забезпечено доступ до якісного харчування, майданчиків для занять фізичною культурою, пункту надання першої домедичної допомоги.
- У школі створено навчальний простір, який забезпечено сучасними технологічними засобами та навчально-методичними матеріалами для активного навчання дітей з урахуванням особливостей їхнього розвитку.
- У школі забезпечується навчання персоналу школи і учнів з питань мінної безпеки та поведінки з вибухонебезпечними речовинами.
- У школі проводяться практичні тренування персоналу та учнів щодо злагоджених дій в екстремальних і надзвичайних ситуаціях.

* Тут і далі термін «школа» означає загальноосвітній або дошкільний заклад освіти.

Стандарт 2. «Комфортне психосоціальне середовище»

- Персонал школи добре обізнаний із концепцією БДДШ та підготовлений з питань створення психосоціального середовища, сприятливого для навчання, здоров'я, успішної соціалізації та гармонійного розвитку дитини.
- Школа підтримує дружню, заохочувальну і комфортну атмосферу для всіх учасників навчально-виховного процесу.
- Школа проводить активну політику щодо недопущення всіх видів насильства і має чіткі механізми реагування на прояви насильства і знущання.
- У школі створено і забезпечується вільний доступ до позаурочної діяльності, сприятливої для здоров'я, безпеки і розвитку життєво важливих компетентностей.
- У школі забезпечується надання психологічних консультацій та психосоціальної підтримки, особливо дітям, які постраждали внаслідок конфлікту, та дітям із сімей у складних життєвих обставинах.
- У школі здійснюється направлення учнів для отримання зовнішньої допомоги у разі потреби.

Стандарт 3. «Навчання дітей і дорослих на засадах компетентнісного підходу»

- У школі створено систему мотивації до навчання вчителів та учнів життєво важливих компетентностей.
- Навчання психосоціальних навичок, сприятливих для здоров'я, безпеки, успішної соціалізації та самореалізації учнів, визначено одним із ключових завдань школи.
- Теми здоров'я, безпеки, соціальної та громадянської компетентності, розбудови миру, підприємливості, екологічної грамотності, поведінки у надзвичайних ситуаціях є обов'язковими елементами змісту навчального плану школи.
- У школі навчання психосоціальних компетентностей (життєвих навичок) для учнів усіх класів відбувається в інтерактивній формі.
- У школі створено систему взаєонавчання і взаємопідтримки вчителів.
- Персонал школи постійно підвищує свою кваліфікацію за дистанційними та очними формами навчання.

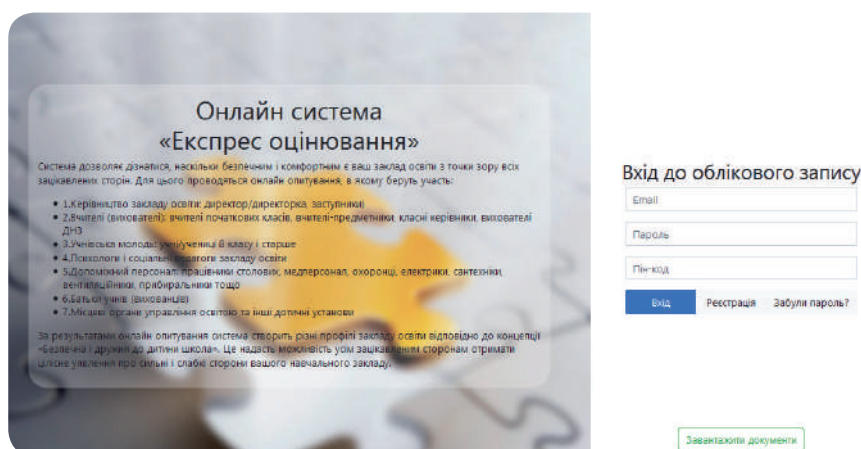
Стандарт 4. «Ефективне самоврядування: управління, партнерство та участь»

- Створення безпечної і дружньої до дитини школи є головним пріоритетом шкільної політики.
- Школа має визначену місію і кодекс поведінки, які сприймають усі учасники навчально-виховного процесу.
- Управління школою відбувається на засадах самоврядування, демократії, рівного доступу, прозорості та поваги до різноманіття культур (включно з системою учнівського самоврядування).
- Батьки учнів беруть активну участь у житті школи.
- У школі створена і діє на постійній основі Служба безпеки і здоров'я, яка координує всю діяльність, спрямовану на формування та підтримку захисного фізичного і комфортного психосоціального середовища.
- Школа активно взаємодіє з громадою та органами місцевого самоврядування на засадах відкритості і партнерства.
- Персонал школи мотивований і отримує постійну підтримку у набутті необхідних навичок щодо забезпечення ефективного шкільного управління, партнерства та участі.
- Школа забезпечує залучення і рівність для всіх учасників навчально-виховного процесу.

ОНЛАЙН-СИСТЕМА «ЕКСПРЕС-ОЦІНЮВАННЯ»

«Дуже зручний інструмент для отримання системного уявлення про рівень безпеки, комфорту і привабливості закладу освіти з точки зору всіх зацікавлених сторін».

Висновки за результатами зовнішнього оцінювання

Процес опитування

Для експрес-оцінювання рівня безпеки і комфорту конкретного закладу освіти проводиться онлайн-опитування, в якому беруть участь:

1. Керівництво закладу освіти: директор/директорка, заступники.
2. Вчителі (вихователі): вчителі початкових класів, вчителі-предметники, класні керівники, вихователі ДНЗ.
3. Учнівська молодь: учні/учениці (8-го класу і старше).
4. Психологи і соціальні педагоги закладу освіти.
5. Допоміжний персонал: працівники їдалень, медперсонал, охоронці, електрики, сантехники, вентиляційники, прибиральники та інші.
6. Батьки учнів (вихованців).
7. Органи управління освітою: члени наглядової ради навчального закладу, представники районного або територіального органу управління освітою, зовнішні експерти та інші.

Усі охочі взяти участь в опитуванні можуть зробити це у будь-який час, у будь-якому місці та з будь-якого пристрою (комп'ютера, смартфона, айпада тощо), що мають вихід в інтернет.

Анкета для кожного типу респондента (учні, вчителі, батьки та ін.) складається з 28 запитань (за кількістю критеріїв БДДШ). Щоб результат опитування потрапив до бази, респондент має дати відповіді на всі запитання анкети.

Наявні опитування

Пробне опитування для нових закладів освіти (Загальний)		
Оберіть опитувальник, що відповідає Вашій ролі (підсвічено зеленим кольором) і натисніть на «Пройти опитування»		
Назва	Питань	Операція
Опитувальник для керівництва закладу освіти	28	Пройти опитування
Опитувальник для учнівської молоді	28	Пройти опитування
Опитувальник для допоміжного персоналу	28	Пройти опитування
Опитувальник для батьків учнів (вихованців)	28	Пройти опитування
Опитувальник для місцевих органів управління освітою і зовнішніх експертів	28	Пройти опитування
Опитувальник для вчителів (вихователів)	28	Пройти опитування
Опитувальник для психологів і соціальних педагогів	28	Пройти опитування

Головна панель / Опитувальник для вчителів (вихователів)

Опитувальник для вчителів (вихователів)

0/28

2. Шкільні приміщення, подвір'я і навколишня територія школи є безпечними для життя і здоров'я учнів, зокрема:

- на дорогах біля школи є безпечні пішохідні переходи;
- поблизу школи не продаються сигарети і алкогольні вироби;
- пришкольна територія огорожена парканом;
- на території школи не пускають сторонніх осіб та автомобілі;
- у школі є охорона, відео-спостереження.

Це схоже на вашу школу?

- ☐ Зовсім ні
☐ Деякою мірою
☒ Здебільшого
☐ Дуже
☐ Складно оцінити

Попереднє питання

Наступне питання

Результати опитувань

За результатами онлайн-опитування система створює різні профілі закладу освіти за відповідною системою показників БДДШ. Це дає можливість отримати цілісне уявлення про сильні і слабкі сторони навчального закладу з точки зору всіх зацікавлених сторін.

Рівень безпеки і благополуччя закладу освіти вимірюється у балах від 0 до 100. Що вище бал, то ближче відповідний показник до еталонного. Експрес-оцінювання здійснюється відповідно до концепції БДДШ на трьох рівнях:

1. Узагальнений показник безпеки і комфортності закладу.
2. Показники безпеки і комфортності закладу на рівні стандартів.
3. Показники безпеки і комфортності закладу на рівні критеріїв.

Результати експрес-оцінювання в жодному разі не використовують для перевірки або покарання закладу освіти. Низькі бали не свідчать про «низьку ефективність» шкіл, а лише вказують на сфери, які потребують більш детального аналізу і покращення.

Функції системи, доступні закладам освіти

Кожному зареєстрованому закладу освіти доступні лише власні дані опитування.

Керівникам закладу і шкільним модераторам (особам, відповідальним за технічні аспекти експрес-оцінювання) доступні статистичні дані щодо параметрів проходження опитування і різноманітних профілів навчального закладу.

Статистична інформація упорядкована за такими рубриками:

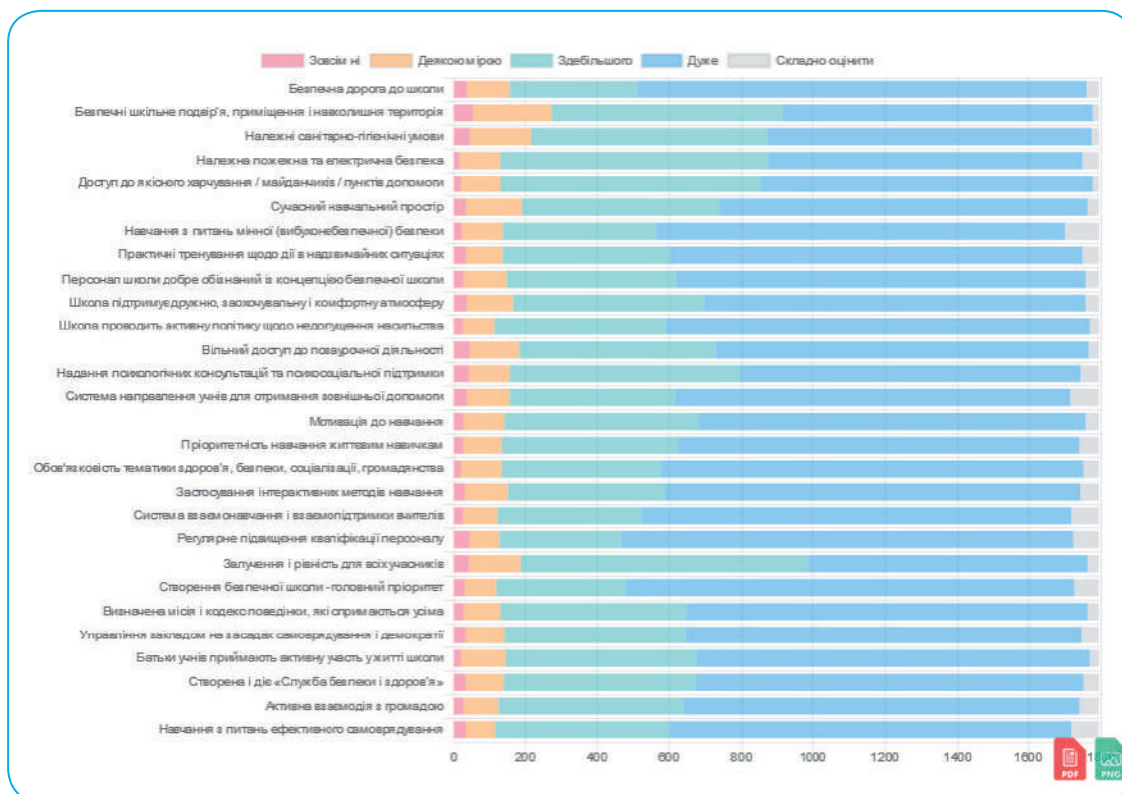
- Хід опитування
- Розподілення
- Профілі
- Респонденти
- До і після.

Хід опитування — містить інформацію про кількість анкет, заповнених різними групами респондентів: керівництвом закладу освіти, вчителями/вихователями, учнівською молоддю 8-го класу і старше, психологами і соціальними педагогами школи, допоміжним персоналом, батьками учнів/вихованців та іншими.

Результати відбору		Дії ▾
Групи користувачів	Опитування квітень-червень 2019 для пілотних закладів БДДШ	
Керівництво закладу освіти	17	
Шкільний модератор	23	
Вчителі (вихователі)	213	
Учні (від 8 класу)	648	
Психологи і соціальні педагоги	11	
Допоміжний персонал	78	
Батьки учнів	791	
Місцеві органи управління освітою	3	
Керівник шкільної команди	1	
Зовнішні експерти	9	

Оновлення 15.12.2019 у 16:35

Розподілення — містить інформацію в табличному і графічному вигляді про розподіл варіантів відповідей заповнених анкет для різних груп респондентів.

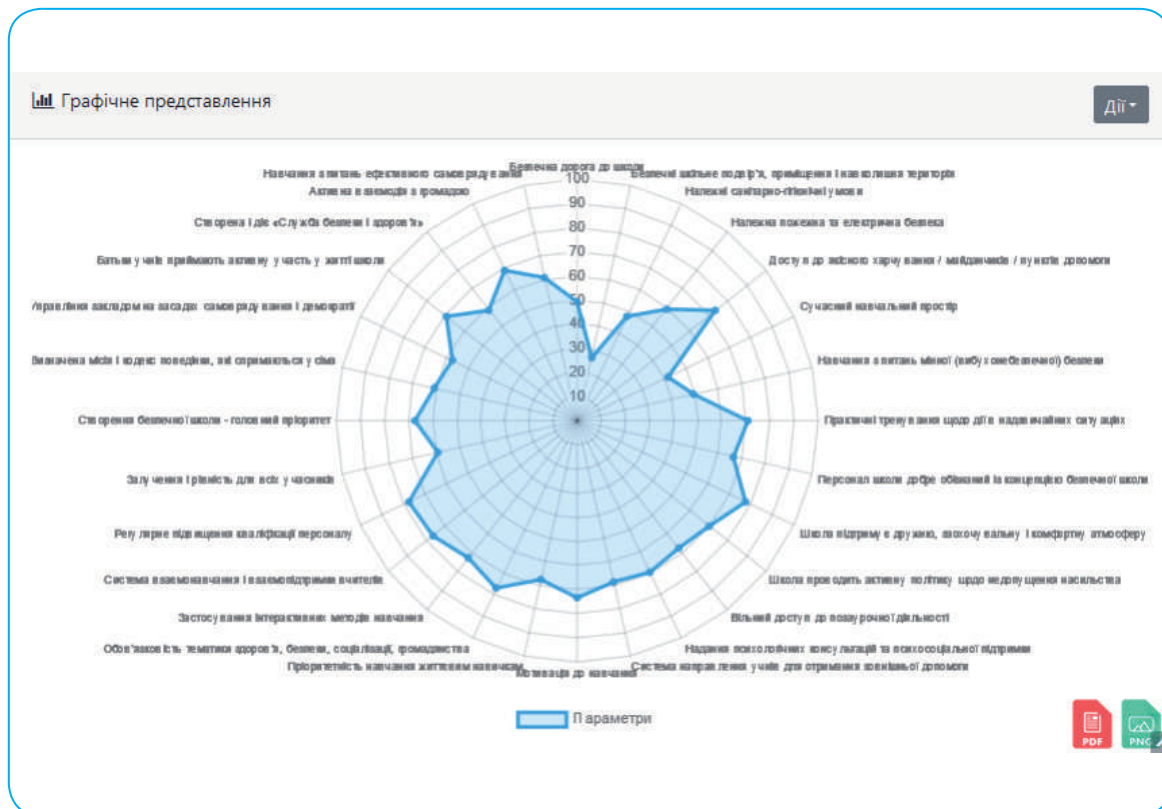
Профілі — містять інформацію в табличному і графічному вигляді про рівень безпеки і комфортності закладу освіти на трьох рівнях — узагальнений показник, стандарти, критерії.

Результати відбору		Дії
Рівень безпеки і благополуччя закладу освіти вимірюється у балах від 0 до 100. Чим вище бал, тим ближче відповідний показник до еталонного		
Стандарти	Приведене значення	
Захисне та сприятливе для здоров'я і навчання фізичне середовище	52.43	
Комфортне психосоціальне середовище	70.10	
Навчання дітей і дорослих на засадах інклюзії, загальнолюдських цінностей і життєво важливих компетентностей	71.64	
Ефективне управління, партнерство і участь	63.68	
Загальний показник безпеки і благополуччя вашого закладу освіти	63.46	
		XLS

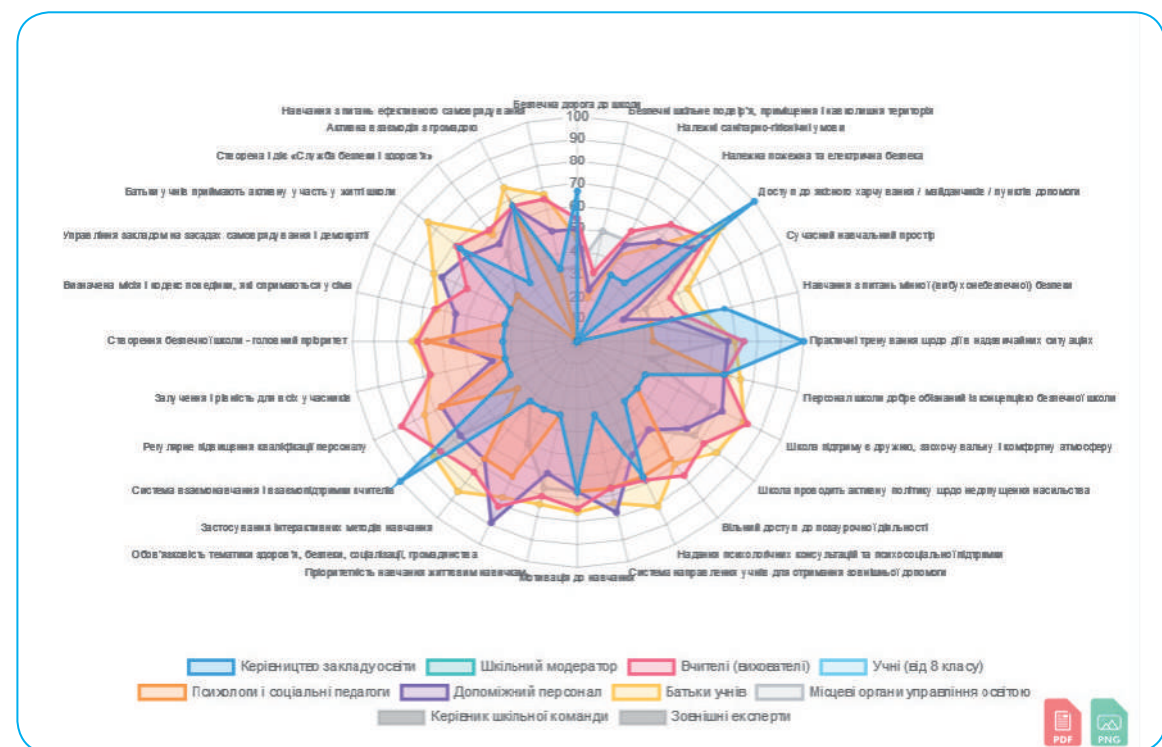
Профіль закладу освіти на рівні стандартів

Профіль закладу освіти на рівні критеріїв, усереднений за всіма респондентами

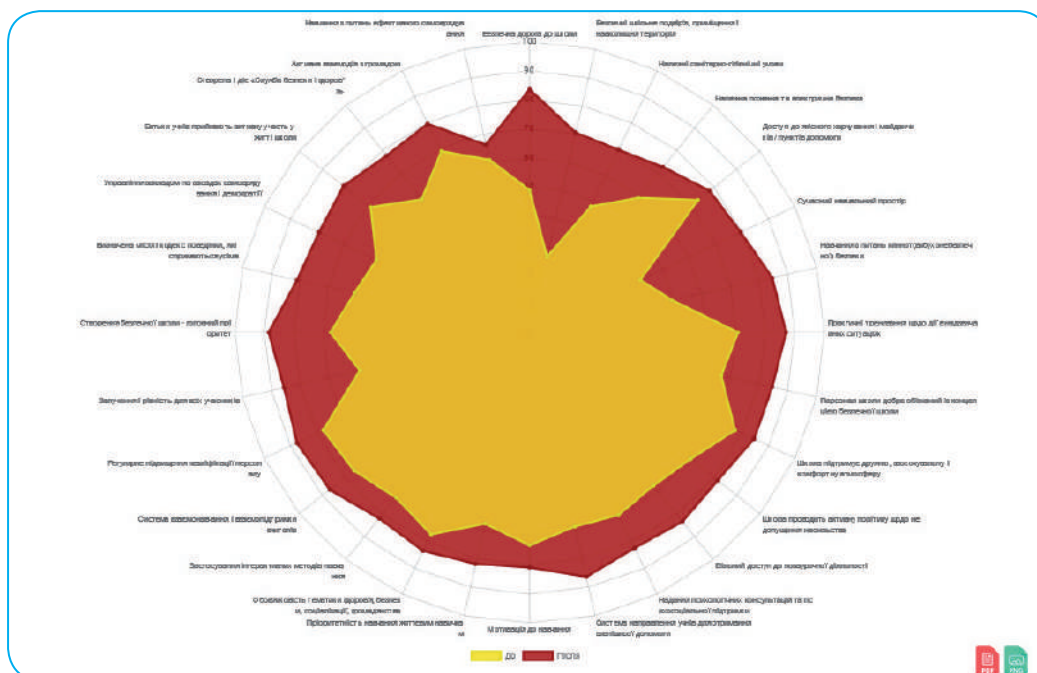

Профіль закладу освіти на рівні критеріїв за видами респондентів

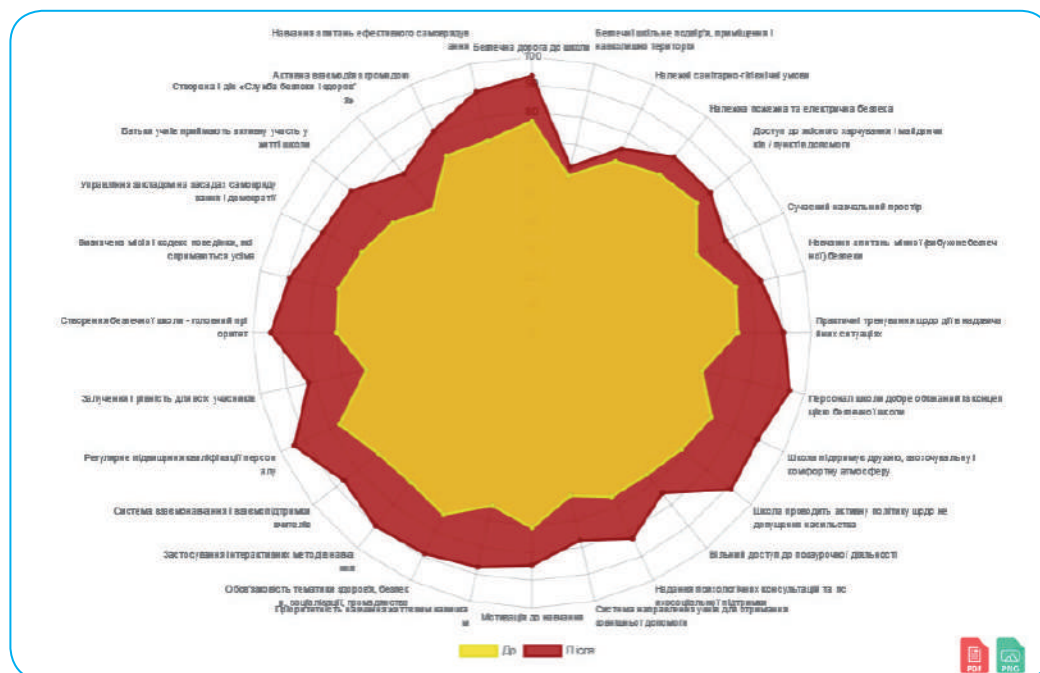

До і після — порівняння профілів опитувань, які проводили у різний час, отримання інформації щодо поступу в удосконаленні закладу.

Приклад діаграми пілотного закладу дошкільної освіти

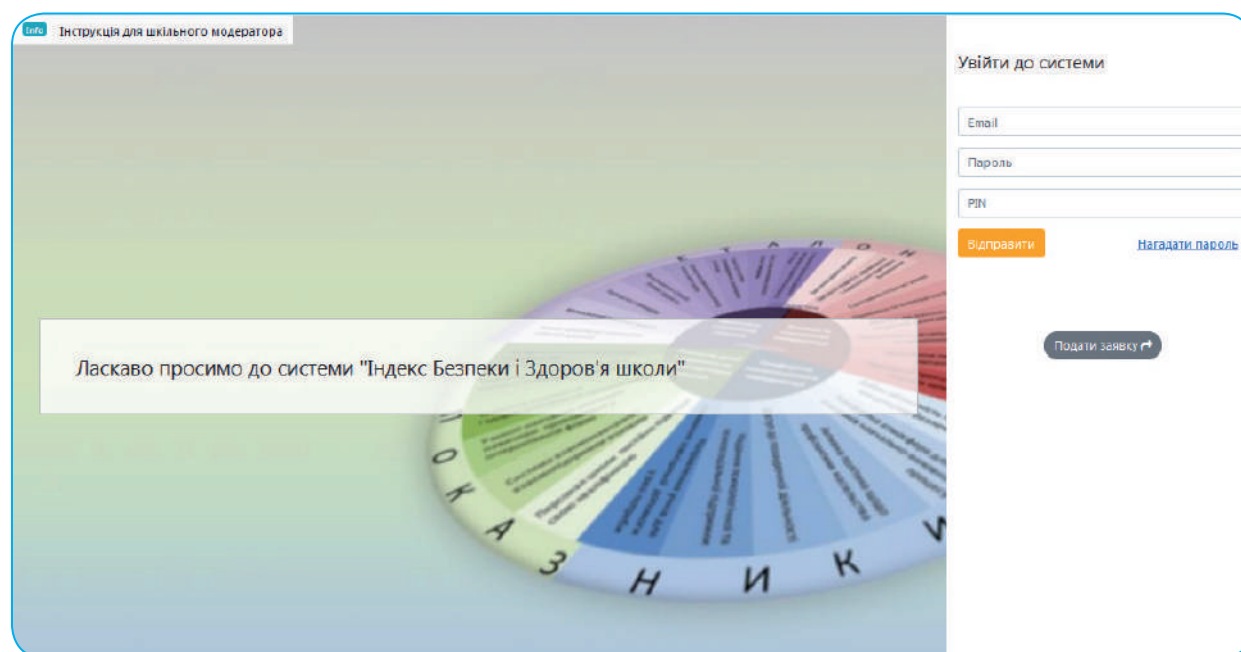

Приклад діаграми пілотного закладу загальної середньої освіти

ОНЛАЙН-СИСТЕМА КОМПЛЕКСНОГО ПЛАНУВАННЯ «ІНДЕКС БЕЗПЕКИ І ЗДОРОВ'Я ШКОЛИ»

«Індекс безпеки і здоров'я школи» є онлайн-інструментом для детального аналізу сильних і слабких сторін навчального закладу і формування на цій основі плану вдосконалення школи в контексті безпеки і здоров'я, тобто фізичного, психічного, соціального благополуччя.

Призначення і можливості системи

Онлайн-система надає можливість колективу закладу освіти:

- визначити сильні та слабкі сторони шкільної політики, спрямованої на створення безпечного і дружнього до дітей навчального середовища;
- розробити план дій для покращення ситуації;
- залучати вчителів, батьків, учнів та громаду до процесу вдосконалення навчального закладу.

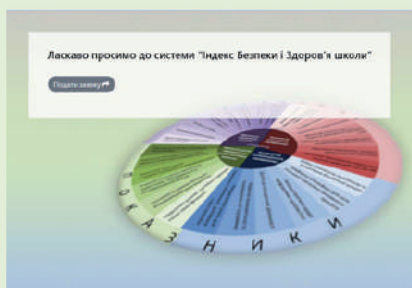
Комплексний аналіз сильних і слабких сторін школи, а також розробка плану вдосконалення — колективний процес, до якого залучена шкільна команда. До шкільних команд мають входити представники всіх зацікавлених сторін: дирекції, учнів, персоналу школи, вчителів, батьків, громад тощо.

Онлайн-система передбачає два види заходів, які мають здійснити команди закладів освіти: самооцінювання та планування для вдосконалення.

1. Процес самооцінювання заохочує членів шкільної спільноти збиратися разом для обговорення поточної діяльності школи та визначення основних сильних та слабких сторін.
2. Процес планування дає змогу визначити дії, до яких школа може вдатися для поліпшення ситуації у слабких сферах. Колективне планування сприяє осмисленню та визначенню пріоритетних заходів, а також надає можливість скласти узгоджений план удосконалення навчального закладу та визначити першочергові кроки його впровадження. Сформований план заходів включає всі важливі для покращення ситуації показники на рівні стандартів, критеріїв та індикаторів БДДШ.

Онлайн-система для комплексного аналізу і планування змін у навчальному закладі

Забезпечує формування плану удосконалення школи на основі всебічного, добре структурованого аналізу сильних і слабких сторін школи і зваженої оцінки всіх складових цього плану

Таблиця аналізу сильних і слабких сторін школи. Включає таблицю 'Сильні сторони' та 'Слабкі сторони' з оцінками та коментарями. Червоні стрілки вказують на конкретні дані в таблицях.

Таблиця з оцінками та коментарями. Включає таблицю з оцінками та коментарями. Червоні стрілки вказують на конкретні дані в таблицях.

Таблиця з оцінками та коментарями. Включає таблицю з оцінками та коментарями. Червоні стрілки вказують на конкретні дані в таблицях.

Результати самооцінювання школи в жодному разі не використовують для перевірки або покарання співробітників школи. Отримані бали необхідні, аби краще зрозуміти сильні та слабкі сторони школи й розробити план дій для покращення ситуації. Низьких балів також слід очікувати, проте вони не свідчать про «низьку ефективність» шкіл, а вказують на сфери, в яких школа може вдосконалюватися.

Багатьох покращень можна досягти силами колективу закладу освіти без додаткових ресурсів. Для тих пріоритетних дій, які потребуватимуть додаткового фінансування, результати оцінки можуть стати підставою для пошуку фінансових ресурсів.

Шкільна команда

До шкільної команди входять:

- Директор, помічник директора
- Учитель з основ здоров'я
- Учитель фізкультури
- Класний керівник
- Учні
- Шкільна медична сестра-дієтолог (якщо така є)
- Шкільний психолог або соціальний працівник
- Шкільна медсестра або медичний працівник
- Персонал служби безпеки школи
- Співробітники школи з технічного обслуговування
- Батьки або інші члени родин учнів
- Представник закладу охорони здоров'я та соціальних послуг
- Представник місцевого управління з охорони здоров'я

Цей список може бути розширено (або скорочено) за рішенням конкретної школи. Важливо, щоб шкільна команда перед використанням онлайн-системи ознайомила з її призначенням, складом модулів і основних документів, етапами командної роботи і погодила індивідуальні ролі.

Комплексне планування і реалізацію змін здійснює команда закладу освіти

Командна робота за чітко структурованою процедурою. Надає всім учасникам відчуття єдиної команди, залучення до життя школи, забезпечує уваженість і реалістичність планів, відповідальність за результат тощо.

Орієнтовний склад шкільної команди

- ✓ Директор, помічник директора
- ✓ Учитель з основ здоров'я
- ✓ Учитель фізкультури
- ✓ Класний керівник
- ✓ Учні
- ✓ Шкільна медична сестра-дієтолог
- ✓ Шкільний психолог, соціальний працівник
- ✓ Шкільна медсестра або медичний працівник
- ✓ Персонал служби безпеки школи
- ✓ Співробітники школи з технічного обслуговування
- ✓ Батьки або інші члени родин учнів
- ✓ Представник закладу охорони здоров'я та соціальних послуг
- ✓ Представник місцевого управління з охорони здоров'я

Цей список може бути розширено (або скорочено) за рішенням конкретної школи.

Організація роботи шкільної команди

Робота команди з онлайн-системою може бути організована у різний спосіб:

- працювати над усіма питаннями повною командою, збираючись разом, обговорюючи і погоджуючи свої оцінки;
- об'єднатися в групи, кожна з яких працює з окремими модулями (одним або декількома). У цьому разі важливо, щоб як мінімум дві людини у таких групах брали участь у роботі всіх груп.

Модулі онлайн-системи

Чинники, що визначають індекс безпеки і здоров'я (ІБЗ) школи, упорядковано у дев'ять модулів: чотири основні, що відповідають чотирьом стандартам БДДШ, і п'ять додаткових, пов'язаних із чинниками захисту здоров'я дітей і персоналу школи.

1. «Захисне та сприятливе для здоров'я і навчання фізичне середовище» (Стандарт 1).
2. «Комфортне психосоціальне середовище» (Стандарт 2).
3. «Навчання дітей і дорослих на засадах компетентнісного підходу» (Стандарт 3).
4. «Ефективне шкільне управління, партнерство та участь» (Стандарт 4).
5. Фізичне виховання та інші програми фізичної активності.
6. Послуги з харчування.
7. Послуги з охорони здоров'я.
8. Консультування та надання психологічної і соціальної допомоги.
9. Підготовка персоналу та популяризація здорового способу життя серед працівників закладу.

Кількість модулів в онлайн-системі не фіксована. За потреби адміністратор системи може доповнювати/видаляти модулі і всі пов'язані з ними таблиці.

Повна система показників онлайн-системи «Індекс безпеки і здоров'я школи» складається з 9 модулів, 130 критеріїв і 910 індикаторів.

Розширена система показників для комплексного аналізу і планування змін у закладі освіти

Тематика упорядкована за 9 модулями:

- ✓ 4 розширені стандарти БДДШ
- ✓ 5 додаткових модулів із «Індексу здоров'я школи» (CDC)

Модулі системи

1. Захисне та сприятливе для здоров'я і навчання фізичне середовище (Стандарт 1)
2. Комфортне психосоціальне середовище (Стандарт 2)
3. Інклюзивна освіта на засадах компетентнісного підходу і загальнолюдських цінностей (Стандарт 3)
4. Ефективне шкільне управління, партнерство та участь (Стандарт 4)
5. Фізичне виховання та інші програми фізичної активності
6. Послуги з харчування
7. Послуги з охорони здоров'я
8. Консультування та надання психологічної і соціальної допомоги
9. Підготовка персоналу та популяризація здорового способу життя серед працівників закладу освіти

Систему показників можна налаштувати для кожної конкретної школи

Алгоритм роботи шкільного модератора з онлайн-системою «Індекс безпеки і здоров'я школи»

1. Підготовка опитування (налаштування модульних таблиць).
2. Відкриття доступу всім респондентам (членам шкільної команди) до оцінювання параметрів школи за модулями.
3. Закриття доступу, визначення всіх слабких сторін, що потребують покращення, обрання кількох слабких сторін школи за кожним модулем.
4. Формування завдань (дій, заходів), спрямованих на посилення кожної слабкої сторони школи.
5. Відкриття доступу всім респондентам для оцінювання запропонованих варіантів дій, спрямованих на посилення слабких сторін школи.
6. Закриття доступу, формування зведеного плану заходів.
7. Розробка детального покрокового плану-графіка реалізації першочергових завдань із тих, що містяться у зведеному плані школи.

Результати роботи з системою на кожному етапі можна експортувати у форматі таблиць Excel, одна з яких представлена на слайді.

Огляд опитування експорт								
Основне Модульні таблиці Таблиці дій Зведена таблиця Зведений план План реалізації								
	Слабкі сторони	Дія	Важливість	Вартість	Час	Прихильність	Здійсненість	Сума балів
	«Захисне та сприятливе для здоров'я і навчання фізичне середовище»							
✓	2. Учні, батьки, персонал і відвідувачі ознайомлені з нормами і правилами щодо безпеки для життя і здоров'я у закладі освіти	Розробити і розмістити на стендах, соцмережах і сайті школи з нормами і правилами щодо безпеки для життя і здоров'я у закладі освіти	5	5	5	5	5	25
	«Комфортне психосоціальне середовище»							
✓	1. Обізнаність персоналу із концепцією безпечної і дружньої до дитини школи	Провести тренінги для персоналу з питань БДДШ та онлайн інструментів	5	5	5	5	5	25
	«Інклюзивна освіта на засадах загальнолюдських цінностей і життєвих навичок»							
✓	1. Пріоритетність навчання життєвим навичкам	Забезпечити включення у шкільний план обов'язковості навчання ЖН	5	5	3	5	5	23
	«Ефективне шкільне управління, партнерство та участь»							
✓	1. Створення безпечної і дружньої до дитини школи є головним пріоритетом політики закладу освіти	Визначити ключовим пріоритетом шкільного життя безпечної і дружньої до дитини школи	5	5	5	5	5	25

РЕСУРСИ ДЛЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ

«Розроблені навчальні ресурси для учнів спрямовані на формування когнітивних, емоційних і соціальних компетентностей у галузі безпеки, здоров'я, самореалізації, соціалізації та уміння вчитися. Ресурси мають доведену ефективність впливу на рівень когнітивних, емоційних, соціальних і відповідних предметних компетентностей учнів та отримали високу оцінку міжнародних експертів».

Лист МОН України від 23.05.2019 №1/1-4833

Навчальні курси і навчально-методичні матеріали для компетентісного навчання учнів є одним із ключових елементів БДДШ. Приклади розроблених навчальних курсів для учнів наведено на слайдах.

Онлайн-ресурси для компетентнісного навчання учнів autta.org.ua/ua/resources/

Для курсів «Я досліджую світ» і «Вчимося жити разом» є навчально-методичні комплекти:

- ✓ Підручники для учнів
- ✓ Посібники для вчителя з розробками уроків
- ✓ Посібники-практикуми і зошити для учнів
- ✓ Наочні матеріали, плакати
- ✓ Презентації, аудіо і відео матеріали для використання на уроках

Для предмета «Основи здоров'я» та інших курсів компетентнісного навчання є безкоштовні ресурси:

- ✓ Підручники для учнів і посібники для вчителя
- ✓ Розробки сценаріїв уроків для вчителя
- ✓ Збірка інтерактивних вправ і руханок
- ✓ Презентації, відео, мультфільми
- ✓ Наочні матеріали, плакати тощо
- ✓ Інші ресурси найкращих світових практик

Приклад: авторський комплект «Я досліджую світ»

Підходить для обох Типових освітніх програм та гарантує досягнення обов'язкових і конкретних очікуваних результатів

Вчителю легко готуватися завдяки повному комплекту навчально-методичних матеріалів із сценаріями уроків за всіма тематичними тижнями

Тематичні тижні мають чітку модульну структуру:

- 4 год. групової роботи
- 2 год. індивідуальної роботи (вправи з математики і мови)
- 1 год. виготовлення саморобок

Відповідає найкращим світовим практикам

Є матеріали до ранкових зустрічей і рекомендації щодо організації навчального простору у малокомплектних і великих класах

Інтегрує досягнення курсів ВЖР і предмета «Основи здоров'я». Реалізує методику навчання, що має статистично доведену ефективність

Повне навчально-методичне забезпечення на autta.org.ua і щоденний авторський супровід онлайн на Facebook-сторінці «Я досліджую світ»

Інтерактивні методи, що враховують різні стилі сприйняття, розвивають креативність, емоційний та соціальний інтелект

РЕСУРСИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ

«Навчальні ресурси для підготовки педагогічних працівників мають доведену ефективність впливу на рівень знань, вмінь і готовності педагогічних працівників щодо компетентнісного навчання учнів у відповідних галузях. За онлайн-курсами пройшли навчання й отримали електронні сертифікати 60 тисяч педагогів України, а кількість переглядів курсів з 93 країн світу становить понад 9,7 млн».

Лист МОН України від 23.05.2019 №1/1-4833

Приклади розроблених освітніх ресурсів з доведеною ефективністю для підвищення кваліфікації педагогічних працівників наведено на слайдах.

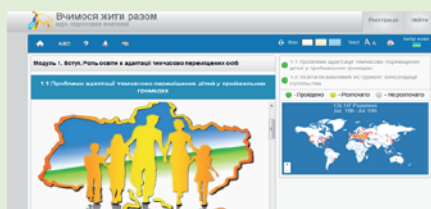
Онлайн-ресурси для масової підготовки вчителів

Завдання НУШ

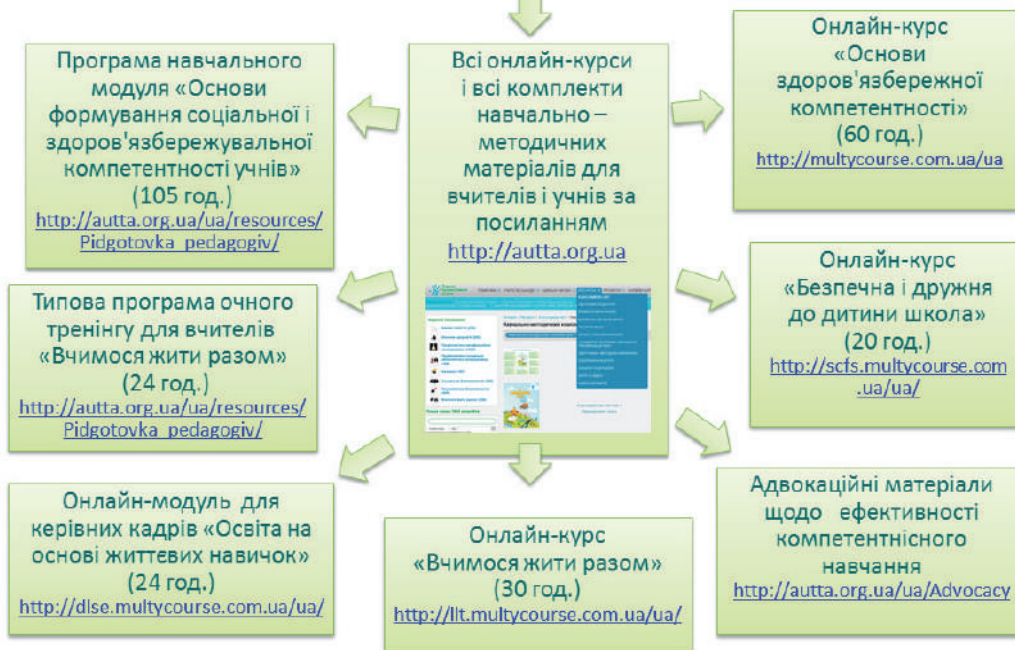
Розпорядження
Кабінету Міністрів
України від 13 грудня
2017 р. № 903-р

«Створити навчальні
програми і онлайн-курси
для масової підготовки
педагогічних працівників»

- ✓ Створено і рекомендовано МОН України програмне і методичне забезпечення онлайн- та очних тренінгових курсів для підготовки вчителів з концептуальних і методологічних основ здоров'язбережної та соціальної компетентності.
- ✓ Станом на грудень 2019 понад 63 тисячі сертифікатів отримали педагоги України, які пройшли ці онлайн-курси.
- ✓ Кількість переглядів онлайн-курсів перевищила 10 мільйонів із 95 країн світу.

Навчальні модулі / курси для підвищення кваліфікації вчителів

Усі школи продемонстрували позитивну динаміку розвитку. І дуже правильним вважається обраний підхід не порівнювати школи між собою, не оцінювати їх і особливо не карати тих, хто досяг найменшого прогресу. Ідея партнерства є ключовою ідеєю підходу БДДШ.

МОДЕЛЮВАННЯ: ОПИС, ВИСНОВКИ, РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Територія та учасники моделювання
- Стратегія моделювання
- Процес і результати моделювання
- Здобуті уроки
- Рекомендації за результатами зовнішнього оцінювання

Цей розділ є витягом з аналітичної довідки щодо зовнішнього оцінювання «Безпечна і дружня до дітей школа: моделювання підходу трансформації шкіл у контексті реформи системи освіти України». Повний текст аналітичної довідки за посиланням <http://autta.org.ua/ua/resources/BDZH/Analitic>

ТЕРИТОРІЯ ТА УЧАСНИКИ МОДЕЛЮВАННЯ

Територія моделювання

Луганська та Донецька області (підконтрольна уряду країни територія, що постраждала внаслідок воєнного конфлікту), Україна.

Короткий опис практики

Моделювання концепції «Безпечна і дружня до дитини школа» стало ініціативою ЮНІСЕФ у відповідь на звернення Міністерства освіти та науки України щодо підтримки освітньої реформи країни, з урахуванням прав усіх дітей на рівний доступ до освіти, особливо найбільш уразливих, зокрема тих, хто постраждав унаслідок воєнного конфлікту на сході України.

В основу моделі «Безпечна і дружня до дитини школа» було покладено найкращі міжнародні практики, зокрема підхід ЮНІСЕФ — Школа, дружня до дітей, а також враховано рекомендації Декларації про безпеку шкіл.

Відповідно до концепції БДДШ, освітній заклад стає безпечним і дружнім до дитини, якщо в ньому забезпечено такі чотири стандарти: 1) захисне та сприятливе для здоров'я і навчання фізичне середовище; 2) комфортне психосоціальне середовище; 3) навчання дітей і дорослих на засадах загальнолюдських цінностей і життєво важливих компетентностей; 4) ефективне шкільне управління, партнерство та участь.

З метою моделювання концепції «Безпечна і дружня до дитини школа» було створено крос-секторальну робочу групу при Міністерстві освіти і науки України (МОН) та регіональні робочі групи, що складаються з провідних фахівців, науковців та практиків. Завданням членів робочої групи стали адаптація, моделювання, моніторинг та оцінка впровадження концепції.

Моделювання підходу відбулось у 14 навчальних закладах, запропонованих членами робочої групи, у Луганській та Донецькій областях України, що постраждали внаслідок воєнного конфлікту. Обрані навчальні заклади розташовані у міській та сільській місцевості, зокрема вздовж лінії воєнного конфлікту. Процес моделювання тривав протягом 2018 — 2019 років та включав таку покрокову систему вдосконалення навчального закладу:

1. Експрес-оцінка навчального закладу за допомогою онлайн-опитування основних учасників навчально-виховного процесу.
2. Детальний аналіз та планування змін.
3. Забезпечення ресурсами.
4. Впровадження, моніторинг і оцінки заходів щодо вдосконалення навчального закладу.

Процес моделювання концепції БДДШ продемонстрував позитивну динаміку змін за всіма чотирма базовими стандартами на рівні результатів-продуктів та результатів-наслідків.

Зокрема, посилилась інституційна спроможність навчальних закладів; принципи та стандарти БДДШ були прийняті як базові для трансформації навчальних закладів; покращилась інклюзивність освітніх просторів та сформувалися нові ненасильницькі моделі поведінки учнів, учителів та батьків; посилилась громадянська активність учнів; освітнє середовище стало більш готовим до сприйняття «інакшості» і дітей, і дорослих; упроваджується освітній компетентнісний підхід на основі життєвих навичок; навчальні заклади поступово стають осередками активності місцевих громад.

Очікується, що подальший безперервний процес трансформації зробить свій внесок у якісне реформування галузі української освіти з урахуванням прав та потреб усіх дітей, особливо найбільш уразливих.

СТРАТЕГІЯ МОДЕЛЮВАННЯ

Процес моделювання концепції БДДШ складався з таких кроків:

1

Експрес-оцінка навчального закладу відбувалася шляхом опитування основних учасників навчально-виховного процесу — учнів, вчителів, керівництва школи, батьків та ін. Результатом такої оцінки стали профілі пілотних навчальних закладів «очима всіх її учасників». Профілі формувались на основі анонімного анкетування і були представлені у вигляді кругових діаграм, осями яких є показники безпечної і дружньої до дитини школи. Профілі відобразили сильні і слабкі сторони пілотних навчальних закладів (на думку учнів, педагогів батьків, дирекції навчального закладу та ін.). Особливістю дошкільних закладів була відсутність анкетування дітей з огляду на вікові обмеження та корегування деяких питань анкетування дорослих з огляду на специфіку дошкільної освіти. Моделювання здійснювалося за допомогою розробленого онлайн-інструменту <http://express.autta.org.ua/>.

2

Детальний аналіз і системне планування змін. Цей етап дав змогу визначити сильні та слабкі сторони шкільної політики, спрямованої на створення безпечного і дружнього до дитини навчального середовища; розробити план дій для покращення ситуації; залучити педагогів, батьків, учнів, представників влади та громадськості до процесу вдосконалення навчального закладу. Для розробки планів та їх подальшого впровадження в кожній школі було створено робочі групи, до яких увійшли представники всіх зацікавлених сторін. Результати самооцінювання школи в жодному разі не використовували для перевірки або покарання співробітників школи. Певні низькі бали на початку проекту не свідчили про «низьку ефективність» шкіл, а продемонстрували сфери, в яких школа/дитячий садок у подальшому вдосконалювались.

3

Забезпечення ресурсами. На підставі сформованих планів заходів освітні заклади провели адвокаційні кампанії для забезпечення необхідними ресурсами процесу впровадження плану. Значну ресурсну підтримку надав навчальним закладам Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) через партнерів із впровадження за фінансової і технічної підтримки: Глобального фонду підтримки освіти в умовах кризи «Освіта не може чекати»; уряду Японії; Національних комітетів ЮНІСЕФ Швейцарії та Німеччини; Інструменту сприяння стабільності та миру ЄС. Інструментами підтримки стали навчальні модулі (тренінги) для педагогів, учнів та батьків із таких напрямів:

3

- безпечна і дружня до дитини школа (інтерактивні тренінги та онлайн-навчання <http://scfs.multycourse.com.ua/ua/>);
- психосоціальна підтримка учасників навчально-виховного процесу;
- створення послуги медіації на базі навчальних закладів;
- створення ненасильницького освітнього середовища;
- інклюзивне освітнє середовище;
- освіта на основі життєвих навичок;
- громадська участь та активність.

ЮНІСЕФ також допоміг школам-партнерам покращити становище за першим стандартом моделі БДДШ «Захисне та сприятливе для здоров'я і навчання фізичне середовище», частково оновивши шкільні приміщення (переважно ремонт туалетних кімнат та влаштування пандусів) і передавши у користування шкільне обладнання (меблі, спортивний інвентар).

Окрім ЮНІСЕФ, процесу трансформації навчальних закладів сприяли й інші державні та недержавні партнери.

4

Впровадження, моніторинг і оцінки щодо вдосконалення навчального закладу. Цей крок включав постійне спостереження за процесом впровадження щодо його відповідності узгодженому плану та аналіз причин відхилення. Для оцінювання змін, що відбулися в результаті впровадження плану школи, доцільною вважалась періодична (раз на три місяці) експрес-оцінка навчального закладу. Це дало змогу отримати дані щодо змін у вигляді «діаграм прогресу».

ПРОЦЕС І РЕЗУЛЬТАТИ МОДЕЛЮВАННЯ

Процес моделювання концепції БДДШ тривав неповні два роки (2018 — 2019). Згідно з результатами зовнішнього оцінювання, за цей досить обмежений час пілотні навчальні заклади продемонстрували позитивну трансформаційну динаміку на рівні результатів-продуктів та результатів-наслідків.

Очікується, що збереження темпу позитивних перетворень у пілотних навчальних закладах, а також поширення практики на інші регіони країни дасть змогу досягти певного змістовного впливу на процес реформування освітньої галузі країни.

Фактори, що сприяли позитивній динаміці:

- запит на системні зміни у галузі освіти України;
- добре структурована та візуально представлена модель «Безпечної і дружньої до дитини школи», яка базується на чотирьох стандартах із детально розробленими критеріями та еталонними показниками;
- широке бачення школи/дитячого садочка як освітньої громади, інтегрованої у місцеву територіальну громаду через систему взаємозв'язків із місцевою владою, іншими державними інституціями, батьками, громадськими організаціями тощо;
- застосування елементів стратегічного планування для трансформації освітніх середовищ, зокрема поетапність проходження первинної оцінки, аналізу та планування, поточного моніторингу та адаптації планів розвитку, фінальна оцінка результатів;
- застосування спрощеного онлайн-механізму експрес-оцінювання сильних та слабких сторін освітньої громади згідно зі стандартами БДДШ із максимальним залученням учасників освітнього процесу: учнів, батьків, педагогів, технічного персоналу, адміністрації закладу;
- вдала практика залучення локальних координаторів ініціативи від місцевої влади та закладів підвищення кваліфікації, що дало ефект сталості ініціативи в перспективі;
- синергія інструментів підтримки та розвитку шкільних громад: регулярність та різноманітність навчальних модулів, доступ до онлайн-навчання, менторської підтримки через супервізію, застосування «інфраструктурного» компоненту підтримки (ремонти та оснащення);
- залучення фахових партнерів із впровадження, які мають потужний візіонерський потенціал та значний професійний досвід;
- потужна мотивація освітніх громад до змін;
- довіра до Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та його стала позитивна репутація на локальному та національному рівнях;
- підтримка Міністерства освіти і науки України та його структурних підрозділів.

Перелічені фактори дали змогу досягти певних результатів.

Результати-продукти

На національному рівні

- З урахуванням найкращого світового досвіду розроблено модель трансформації освітніх середовищ «Безпечна і дружня до дитини школа» із можливістю подальшої адаптації для інших національних контекстів.
- Розроблено онлайн-механізм експрес-оцінки освітніх громад із можливістю подальшої адаптації.
- Здобуто локальний досвід позитивної трансформації освітніх громад через застосування моделі БДДШ.
- Посилено доказову базу щодо необхідності підписання Декларації «Про безпеку шкіл».

На рівні освітніх громад

- Застосовано комплексний підхід до покращення освітнього середовища з використанням зручного онлайн-інструментарію проєкту БДДШ *(для всіх закладів)*.
- Створено шкільні команди змін, які стали лідерами процесу позитивного перетворення всіх шкільних громад *(для всіх закладів)*.
- Розбудовано потенціал учасників освітнього процесу через проходження навчальних тренінгів та онлайн-курсів з таких тематик: безпечна і дружня до дитини школа, психосоціальна підтримка учасників навчально-виховного процесу, створення послуги медіації на базі навчальних закладів, створення ненасильницького освітнього середовища, інклюзивне освітнє середовище, освіта на основі життєвих навичок, громадська участь та активність *(для всіх закладів)*.
- Прийнято і впроваджено нові правила поведінки учасників навчально-виховного процесу *(для всіх закладів)*.
- Створено шкільні системи протидії насильству та цькуванню через започаткування шкільних служб порозуміння та вироблення алгоритму реагування на випадки булінгу. Розроблено модель системи протидії насильству та булінгу для застосування у дошкільному закладі *(для всіх закладів)*.
- Організовано доступ до питної води *(для всіх закладів)*.
- Регулярно проводяться заходи щодо мінної безпеки *(для всіх закладів)*.
- Активізовано діяльність учнівського самоврядування через нові форми роботи. Для різних закладів характерною може бути одна чи декілька з таких форм: шкільне телебачення, волонтерські загони, дитячі проєкти з переробки сміття та підвищення екологічної свідомості, участь у міжрегіональних молодіжних тренінгах та програмах, залучення додаткових коштів на розвиток шкіл; робота шкільних медіаторів, проведення шкільних тематичних акцій, зокрема щодо ненасильницьких форм спілкування, скриньки довіри, шкільні дебати тощо). У закладах дошкільної освіти створено та впроваджено систему включення дітей дошкільного віку у процес ухвалення рішень *(партисипативні методи)*.
- Створено команди тренерів Нової української школи *(для деяких закладів)*.
- Проведено успішну адвокаційну кампанію та відкрито інклюзивні класи/дитячі групи для дітей із особливими освітніми потребами *(для деяких закладів)*.

- Покращено стан пожежної безпеки навчальних закладів *(для деяких закладів)*.
- Покращено вентиляційний режим у навчальних закладах *(для деяких закладів)*.
- Покращено санітарно-гігієнічні умови в освітніх закладах *(для деяких закладів)*.
- Покращено доступ до спортивних занять у навчальних закладах через оснащення спортивним обладнанням, ремонт спортивних та ігрових майданчиків, облаштування велопаркінгів *(для деяких закладів)*.
- Покращилась безпека маршрутів до шкіл *(для деяких закладів: встановлено обмежувачі швидкості руху, розроблено нові маршрути до школи та доведено це до відома учнів і батьків; проведено інформаційні заходи щодо правил безпечного дорожнього руху тощо)*.
- Зареєстровано батьківські громадські організації *(для деяких закладів)*.
- Засвоєно навички фандрейзингу та залучено шкільну громаду до проєктів здоров'язбережувальної та розвивальної спрямованості *(для деяких закладів)*.
- Надано бюджетне фінансування на заробітну платню шкільного медичного персоналу (педіатр, медична сестра).
- З'явилися нові факультативні гуртки: англійська мова; зоологічний гурток; спортивні секції ушу, карате, сучасної хореографії; гурток леґо-архітекторів *(для деяких закладів)*.
- Покращено умови харчування шляхом урізноманітнення меню у шкільній їдальні та ремонту приміщення шкільної їдальні *(для деяких закладів)*.
- Організовано шкільну огорожу та пропускний режим у школу *(для деяких закладів)*.
- Покращено безбар'єрність шкільних споруд *(для деяких закладів)*.
- Розроблено методичні матеріали на теми правового виховання дошкільнят *(для деяких закладів)*.
- Розроблено модель інклюзивного простору закладу дошкільної освіти *(для деяких закладів)*.
- Розроблено низку допоміжних матеріалів для впровадження БДДШ в умовах закладу дошкільної освіти *(для деяких закладів)*.

Результати-наслідки

На рівні дітей

- Збільшилася громадська активність дітей, їхня зацікавленість у житті школи, діти беруть участь в онлайн-опитуваннях щодо безпеки і дружності школи.
- Практикується дружнє ставлення дітей одне до одного в класних колективах. Посилено практику ненасильницької комунікації серед учнів.
- Сформовано розуміння учнів щодо небезпечності боєприпасів для здоров'я та життя.
- Сформовано бачення позитивних змін у школі в учасників навчального процесу, зокрема учнів.
- У шкільному середовищі практикується підхід «рівний-рівному».
- Застосовуються навички лідерства та миротворення.
- Діти відчули, що їхня думка важлива для дорослих і що їхні пропозиції не лишаються на папері, а втілюються в життя.
- Діти навчились домовлятися.
- Практикуються партисипативні заходи роботи з включення дітей дошкільного віку.
- Підвищено толерантну свідомість вихованців/учнів через практики роботи інклюзивних груп/класів.
- Підвищено екологічну свідомість через практику вторинної переробки сировини.
- Покращились відносини між учнями та вчителями.
- Покращились взаємини між учнями та батьками.

На рівні педагогів

- Педагоги школи доопрацювали плани виховної роботи та включили до них форми роботи з учнями у напрямках інклюзії, протидії булінгу, освіти на основі життєвих навичок, програми «Я досліджую світ» тощо.
- Педагоги беруть участь у плануванні розвитку навчального закладу через участь в експрес-опитуваннях та залучення до шкільної команди змін БДДШ.
- Сформовано навички проєктної діяльності завдяки участі у міжнародних проєктах.
- Практикується толерантне ставлення до всіх учнів.
- Збільшилось використання інтерактивних технологій, поживавився обмін професійним досвідом.
- Сформувались довірливі відносини у колективі на рівнях «педагог-педагог», «учень-педагог», «педагог-батьки».
- Застосовуються уміння розв'язувати конфліктні ситуації мирним шляхом.
- Набуті протягом навчання знання та навички сприяють створенню та підтриманню безпечних умов, нейтралізації ризиків і загроз, які можуть виникнути під час освітнього процесу.
- Серед педагогів спостерігалась зміна підходів до процесу навчання — максимальне використання предметів інваріантної та варіативної складової для виховання в учнів більш толерантного ставлення до себе, оточення, світу загалом, бажання навчатися незалежно від віку, здатність змінюватися разом із потребами та викликами часу.

На рівні батьків

- Батьки стали більш зацікавленими у створенні комфортних умов для навчання дітей. Вони намагаються використовувати прийоми ефективного спілкування з власною дитиною, позитивні методи виховання без фізичних покарань та психологічного тиску на дитину. Формуються партнерські стосунки на рівнях «батьки-учень», «батьки-вчитель».

На рівні навчального закладу

- Стандарти БДДШ стали основою та пріоритетом для планування розвитку освітніх закладів.
- Практикуються різні механізми залучення учасників навчально-виховного процесу через різноманітні форми (онлайн-опитування, участь у робочих групах, скриньки довіри, діяльність шкільних громадських організацій тощо).
- Впровадження нових технологій сприяє створенню та підтримці безпечних умов дружнього простору, який відчують всі учасники освітнього процесу.

Очікується, що тривале практикування зазначених навичок та застосування отриманих результатів перших двох рівнів приведе до наступного *результату-впливу* — створення освітніх середовищ, близьких до стандартів БДДШ та Нової української школи. Зокрема, на прикладі пілотних закладів створено освітнє середовище, сприятливе для безпеки, здоров'я, соціалізації та самореалізації дітей і підлітків. Навчальні заклади практикують усі започатковані напрями діяльності, регулярно моніторять їхню ефективність та корегують робочі плани відповідно до отриманих результатів моніторингу, роблячи свій внесок у реалізацію нової освітньої політики держави.

Логічно, що процес моделювання підходу БДДШ на рівні навчальних закладів не був однорідним з огляду на місцеві контексти і був ускладнений певними чинниками, які потребували додаткових стратегій реагування. Цей досвід є цінним, адже аналіз та розробка стратегій превенції їхньому негативному впливу дасть змогу в подальшому мінімізувати їхнє значення в інших навчальних закладах. Отже, до чинників, які можуть ускладнити процес позитивної трансформації навчальних закладів, належать:

- Слабка мотивація та недостатнє залучення батьків до співпраці.
- Відсутність пріоритету створення безпечного середовища на перших етапах моделювання БДДШ.
- Відсутність проектного досвіду роботи учасників робочих груп (на рівні навчальних закладів) із комплексної трансформації навчального закладу.
- Слабка технологічна підготовленість учасників до застосування онлайн-механізмів оцінювання та планування.
- Неготовність деяких учасників до сприйняття нового досвіду.

- Дефіцит часу на впровадження проєктної діяльності.
- Перевантаження педагогічного колективу великою кількістю акцій, конкурсів, звітністю.
- Брак адвокаційних навичок у шкільній громаді.
- Низька зацікавленість місцевої влади. Важкий процес залучення громадськості та місцевої влади.
- Брак фінансування, зокрема на організацію якісних санітарно-гігієнічних умов та заходів щодо доступності приміщення для дітей з інвалідністю.
- Створення в ЗМІ негативного іміджу освітніх закладів і образу вчителя.
- Брак синхронної роботи між усіма учасниками навчального процесу.

- Брак навичок управління часом.
- Неповна адаптованість моделі БДДШ до потреб закладів дошкільної освіти.

Ключовим фактором успіху підходу в Україні стала, з одного боку, велика потреба у змінах, з іншого, значний соціальний запит на зміни в галузі освіти.

Зокрема, посилилась інституційна спроможність навчальних закладів; принципи та стандарти БДДШ були прийняті як базові для трансформації навчальних закладів; покращилась інклюзивність освітніх просторів та сформувалися нові ненасильницькі моделі поведінки учнів, учителів та батьків; посилилась громадянська активність учнів; освітнє середовище стало більш готовим до сприйняття «інакшості» і дітей, і дорослих; упроваджується освітній компетентнісний підхід на основі життєвих навичок; навчальні заклади поступово стають осередками активності місцевих громад. Очікується, що подальший безперервний процес трансформації зробить свій внесок у процес якісного реформування галузі української освіти з урахуванням прав та потреб усіх дітей, особливо найбільш уразливих.

Очікується, що подальший безперервний процес трансформації зробить свій внесок у процес якісного реформування галузі української освіти з урахуванням прав та потреб усіх дітей, особливо найбільш уразливих.

ЗДОБУТІ УРОКИ

Усі школи продемонстрували позитивну динаміку розвитку. І дуже правильним вважається обраний підхід не порівнювати школи між собою, не оцінювати їх і особливо не карати тих, хто досяг найменшого прогресу. Ідея партнерства є ключовою ідеєю підходу БДДШ. Кожна школа перебуває у своєму особливому локальному контексті, тому порівнювати її можна лише з її власним прогресом у часовій перспективі. Це має бути взято до уваги в подальшому моделюванні підходу БДДШ.

Продовжуючи процеси моделювання БДДШ і на сході України, і в інших областях, необхідно приділити окрему увагу розвитку адвокаційних навичок у шкільних громадах і навичок прозорого партнерства у місцевої влади.

Моделювання концепції БДДШ засвідчило, що найслабшою ланкою у комплексному моделюванні є співпраця освітніх закладів із місцевою владою. Це може бути пояснено кількома причинами. По-перше, брак фінансових ресурсів на місцевому рівні традиційно спричиняє ситуацію нерівності. Лідери місцевого самоврядування обирають різні стратегії їх розподілу. Але найчастіше фінансові ресурси слугують меті «реагування на негативні наслідки подій, що трапились», аніж їх превенції через підтримку локальної ініціативи підпорядкованих освітніх закладів та їхнього лідерства.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЗОВНІШНЬОГО ОЦІНЮВАННЯ

1. Для участі у моделюванні БДДШ було обрано звичайні українські школи та дитячі садочки, іноді вони пережили важкі наслідки воєнного конфлікту, але змогли знайти внутрішні ресурси та зовнішню підтримку для руху вперед. Це свідчить, що підхід є досить універсальним, не потребує особливих умов для початку та може бути застосований і в інших контекстах із мінімальними адаптаційними змінами. Мережування та обмін найкращими практиками між закладами-учасниками проєкту та іншими закладами України є базовою рекомендацією на майбутнє з метою популяризації моделі БДДШ та повноцінної її інтеграції в освітнє середовище. Колективи модельних закладів готові чесно ділитись досвідом, говорити про труднощі та здобутки, готові вони й почути нове від інших. Цей ресурс заслуговує на те, щоб бути реалізованим задля сталості підходу та подальших позитивних змін.
2. Рекомендовано інтегрувати модель БДДШ у державну освітню політику та популяризувати підхід у всіх регіонах країни також через проведення освітніх заходів, зокрема на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти.
3. Під час популяризації моделі важливо зауважити, що для кожної групи учасників моделювання були пріоритетними різні аспекти, які пропонує комплексна БДДШ. Наприклад, для батьків важливішим було знати, що їхні діти отримують якісні освітні послуги, які відповідають міжнародним та національним стандартам, у комфортних та безпечних умовах школи/дитячого садка. Заручитись підтримкою місцевої влади, зокрема міських/селищних голів, вдалось після наголошування на тому, що, гарантуючи безпеку освітніх середовищ, керівники громад гарантують безпеку громади в цілому, а отже, і підтримку своїх жителів. Для вчителів було важливо знати, що, здобувши досвід інтеграції моделі БДДШ у звичайних українських школах, вони як фахівці стали більш конкурентоспроможними на ринку праці та отримали визнання як спеціалісти на національному та локальному рівнях. З огляду на здобутий досвід вважається за доцільне будувати подальші комунікації щодо адвокації БДДШ з урахуванням специфіки потреб кожної цільової групи.

Переваги впровадження концепції БДДШ у закладі освіти

Для батьків

- БДДШ сприяє новій якості освітніх послуг для дітей та родин, яка наближена до міжнародного стандарту якості та еталону «Нова українська школа».
- Цінність участі батьків у процесі розвитку дитини на партнерських засадах може бути реалізована в рамках моделі БДДШ.

Для вчителів

- Професійне зростання і професійне визнання на рівні громади, області та держави, а також міжнародних структур-партнерів.
- Конкурентоспроможність учителя на ринку праці приватних та бюджетних освітніх послуг.

На рівні місцевих середовищ

- Безпека та розвиток дитини дорівнює безпеці громади.
- Громада впізнавана на національному та міжнародному рівнях як інноваційна та демократична.
- Підвищення якості освіти шляхом комплексного вдосконалення умов і методів навчання відповідно до стандартів «Безпечна і дружня до дитини школа».

На рівні держави

- Підтримка освітньої реформи «знизу».
 - Виконання зобов'язань щодо імплементації Конвенції ООН про права дитини.
4. Залучення закладів дошкільної освіти до процесу моделювання стало певним експериментом, адже показники стандартів були здебільшого орієнтовані на розвиток шкіл. Попри необхідність певної адаптації моделі до специфіки закладів дошкільної освіти, експериментальне рішення виявилось вдалим, адже обидва дошкільні навчальні заклади продемонстрували позитивну динаміку змін. З огляду на це вважається за доцільне адаптувати моделі БДДШ також до специфіки закладів дошкільної освіти з урахуванням попереднього досвіду та рекомендацій двох модельних дитячих садків.
 5. Рекомендовано продовжувати практику залучення місцевих координаторів ініціативи — осіб, які приймають місцеві рішення і можуть якісно підтримати навчальні заклади у процесі трансформації. Це дасть змогу посилити співпрацю із владою, а також сформувати відчуття причетності до позитивних локальних змін у закладах освіти, а отже, і відповідальності щодо сталості отриманих результатів.
 6. Запит на ненасильницьку комунікацію, інклюзію та медіацію продемонстрували всі модельні освітні заклади. Практику організації шкільних служб медіації із залученням учнів та вчителів відзначили як одну з найбільш результативних усі заклади-партнери. Умови воєнного конфлікту, в яких перебувають освітні заходи сходу країни, актуалізували сам підхід медіації як метод виходу із конфліктних ситуацій. Неконфліктна комунікація є життєвою навичкою, яку можна розвивати. Інструмент медіації може стати цінним надбанням і для навчальних закладів сходу та інших регіонів України, і для інших країн.
 7. Задля безперервності процесу трансформації освітніх середовищ доцільно надати постійний доступ до онлайн-інструменту експрес-оцінювання та планування, а також продовжити моніторинг сталості отриманих результатів. Повторна незалежна оцінка рекомендована через рік після завершення програмних інтервенцій з метою відслідковування динаміки змін та впливу.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що модель «Безпечна і дружня до дитини школа» продемонструвала свій трансформаційний потенціал і може стати цінним інструментальним надбанням ефективного реформування галузі освіти у різних територіальних контекстах.

ДОДАТОК

РЕЗОЛЮЦІЯ ТА ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «БЕЗПЕЧНА І ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ШКОЛА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ "НУШ"»

Дата проведення: 8 — 10 жовтня 2019 року.

Місце проведення: м. Київ, готель «Русь», вул. Госпітальна, 4.

Учасники: представники Міністерства освіти і науки України, відповідних міністерств та відомств, департаментів освіти і науки обласних та Київської міської держадміністрацій, керівники і медіатори пілотних закладів освіти та відповідних територіальних громад Донецької та Луганської областей, учнівська і студентська молодь, вітчизняні та міжнародні організації, а також представники ЮНІСЕФ в Республіці Хорватія (загалом 96 учасників).

Учасники конференції ознайомилися із результатами моделювання концепції «Безпечна і дружня до дитини школа» (БДДШ) у пілотних навчальних закладах Донецької і Луганської областей.

БДДШ сприяє розбудові безпечного, дружнього до дитини та інклюзивного середовища у навчальних закладах і підтримує реалізацію НУШ та програму діяльності Кабінету Міністрів України до 2025 року.

Програма уряду України передбачає створення у кожній школі безпечного, комфортного, сучасного та інклюзивного освітнього середовища; навчання учнів на засадах компетентнісного підходу, що базується на цінностях; масове підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Виходячи з вищенаведеного, зі схваленням відзначаючи, що навчальні заклади-учасники моделювання концепції «Безпечна і дружня до дитини школа» продемонстрували значний прогрес щодо створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, *учасники конференції рекомендують:*

- поширити концептуальну рамку, інструменти і ресурси концепції «Безпечна і дружня до дитини школа» на інші освітні заклади України в контексті завдань реформи «Нова українська школа»;
- розмістити інформацію про інструменти і ресурси для впровадження стандартів БДДШ на вебсайтах МОН, органів управління освітою, закладів післядипломної педагогічної освіти;
- представити концепцію БДДШ і досвід її впровадження педагогічній спільноті на нарадах, семінарах, серпневих конференціях тощо.

Визначивши напрямки і пріоритетні заходи щодо поширення набутого успішного досвіду створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, *учасники конференції пропонують:*

Міністерству освіти і науки України

- оновити склад міжсекторальної робочої групи при Міністерстві освіти і науки України «Безпечна і дружня до дитини школа» для реалізації політики впровадження стандартів БДДШ на національному рівні;
- видати наказ щодо результатів пілотування спільного проєкту «Безпечна і дружня до дитини школа» і рекомендацій щодо його поширення.

Органам управління Державної служби якості освіти

- ознайомитися зі стандартами та інструментами БДДШ та використовувати їх у рекомендаціях щодо вдосконалення діяльності закладу.

Департаментом (управлінням) освіти обласних, Київської міської державних адміністрацій

- поінформувати заклади загальної середньої освіти області (міста) про результати пілотування і можливість вільно долучитися до онлайн-інструментів самооцінювання рівня безпеки і комфорту свого закладу;
- розробити плани впровадження БДДШ на рівні області;
- визначити координаторів із впровадження концепції БДДШ.

Закладам післядипломної педагогічної освіти

- включити до програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників навчальні модулі з питань безпечного і дружнього до дитини освітнього середовища, самопідготовки вчителів і компетентісного навчання учнів;
- розробити програму модуля для очного навчання з питань безпечного і дружнього до дитини освітнього середовища.

Керівникам закладів загальної середньої освіти

- включити питання впровадження стандартів БДДШ до установчих документів закладу;
- враховувати проходження педагогами курсів з питань безпечного і дружнього до дитини освітнього середовища під час атестації вчителів;
- сприяти практичному використанню у закладі ресурсів для компетентісного навчання учнів, самонавчання вчителів і впровадження стандартів БДДШ.

Вищим педагогічним закладам освіти

- сприяти включенню до навчальних програм всіх спеціальностей навчальних модулів з питань безпечного і дружнього до дитини освітнього середовища, самопідготовки вчителів і компетентісного навчання учнів.

Громадській організації «Дитячий фонд «Здоров'я через освіту»

- модифікувати онлайн-інструменти самооцінювання рівня безпеки і комфорту закладу освіти до особливостей закладів дошкільної і професійно-технічної освіти.

Учасники конференції звертаються до Міністерства освіти і науки України з проханням нагородити грамотою МОН України керівників 14 пілотних закладів Донецької і Луганської областей за вагомий внесок у моделювання концепції БДДШ.

*Прийнято учасниками Всеукраїнської конференції
«Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи "НУШ"»
Київ, 9 жовтня 2019 року*

Ресурси для поширення спільного проєкту «Безпечна і дружня до дитини школа»

№	Напрямок заходів	Рекомендовані ресурси (у вільному доступі)
1	Включити до програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладах післядипломної педагогічної освіти навчальні модулі з питань компетентнісного навчання і створення безпечного і дружнього до дитини освітнього середовища	Нижчезазначені навчальні модулі мають доведену ефективність впливу на рівень знань, вмінь і готовності педагогів застосовувати набуті компетентності на практиці. - Онлайн-курс «Безпечна і дружня до дитини школа» (дистанційна форма навчання, обсяг 20 год., http://scfs.multycourse.com.ua/ua/). - Онлайн-система «Експрес-оцінювання закладу освіти» відповідно до концепції «Безпечна і дружня до дитини школа» (система надає можливість дізнатися, наскільки безпечним і комфортним є конкретний заклад освіти з точки зору всіх зацікавлених сторін http://express.autta.org.ua/). - Навчальний модуль «Основи формування соціальної і здоров'язбережувальної компетентності учнів» (очно-дистанційна форма навчання, обсяг 105 год., https://is.gd/d6ZHyj). - Типова програма очного тренінгу для вчителів «Вчимося жити разом» (очна форма навчання, обсяг 24 год., https://is.gd/vKHU13). - Навчальний модуль «Методика компетентнісного навчання за інтегрованим курсом "Я досліджую світ"» (очно-дистанційне навчання, обсяг 36 год., https://is.gd/Poqn6X). - Онлайн-курс «Основи здоров'язбережної компетентності» (дистанційна форма навчання, обсяг 60 год., http://multycourse.com.ua/ua/). - Онлайн-курс «Вчимося жити разом» (дистанційна форма навчання, обсяг 30 год., http://ilt.multycourse.com.ua/ua/). - Онлайн-курс «Освіта на основі життєвих навичок» (дистанційна форма навчання, обсяг 24 год., http://dlse.multycourse.com.ua/ua/). - Освітня програма «Базові навички медіатора/медіаторки в закладах освіти. Створення та координація діяльності служби порозуміння з числа учнів та учениць для впровадження медіації за принципом "рівний-рівному/рівна-рівній"» (http://bit.ly/36hJTft).

Ресурси для поширення спільного проєкту «Безпечна і дружня до дитини школа»

№	Напрямок заходів	Рекомендовані ресурси (у вільному доступі)
2	Сприяти практичному використанню у закладах загальної середньої освіти навчальних курсів для учнів з доведеною ефективністю	Нижченаведені навчальні курси мають доведену ефективність впливу на рівень когнітивних, емоційних, соціальних і предметних компетентностей учнів. (http://autta.org.ua/ua/Advocacy/) • «Вчимося жити разом» — тренінговий курс з розвитку соціальних навичок для учнів 1—11-х класів. Курс реалізується в рамках обов’язкових предметів «Я досліджую світ» у 1—3-х класах, «Основи здоров’я» у 3—9-х класах, а також виховних годин у 10—11-х класах. (http://autta.org.ua/ua/resources/learning-to-live-together/) • «Життєві навички для активного громадянства» — тренінговий курс з розвитку когнітивних, емоційних і соціальних навичок для учнів 7—10 класів. Курс реалізується через предмети «Основи здоров’я», «Громадянська освіта», виховні години та позашкільну освіту за методом «рівний-рівному». (http://autta.org.ua/ua/resources/aktyvne_hromadianstvo/) • «Компетентнісне навчання в інтегрованому курсі "Я досліджую світ"» — містить розробки уроків для учнів 1—3-х класів початкової школи. (http://autta.org.ua/ua/resources/ya_doslidzhuyu_svit/) • Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». Містить програми факультативу, гуртка та освітнього тренінгу для учнів та учениць. (http://bit.ly/2PwCTo) • Електронний курс «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе» (http://course.la-strada.org.ua/story_html5.html). Для офлайн-користування достатньо один раз завантажити курс за посиланням http://bit.ly/2PqKRej. • «Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід». Містить розробки занять для всіх категорій учасників освітнього процесу закладів дошкільної та загальної середньої освіти. (http://bit.ly/2PwCTo)

Володимир Пономаренко
Тетяна Воронцова
Олена Сакович
Ольга Долініна
Наталія Датченко
Світлана Стукало
Олена Хомич
Ірина Лаврентьєва
Наталія Андрук
Ольга Березюк
Наталія Топчій

БЕЗПЕЧНА І ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ШКОЛА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ «НУШ»

Художнє оформлення *Єва Кулаківська*
Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 7,46.

Видавництво «Алатон», 03164, Київ, вул. Олевська, 7.
Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру видавців
№ 4110 від 13.07.2011.
Віддруковано з готових діапозитивів

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

unicef

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)
Представництво в Україні
01021, Київ, Кловський узвіз, 1

Тел.: +380 44 521 0125

Факс: +380 44 230 2506

@ e-mail: kiev@unicef.org

 <https://www.unicef.org/ukraine>

 www.facebook.com/unicef.ukraine

 twitter.com/unicef_ua

 youtube.com/user/unicefukraine

 instagram.com/unicef_ukraine